

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS IR KOMERCINĖS TEISĖS KATEDRA

ŽYGIMANTAS VALYS
VERSLO TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA

PRIVAČIOS NUOSAVYBĖS TEISĖS ĮGYVENDINIMO PATIKĖJIMO TEISE YPATUMAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Lekt. Justas Sakavičius

Konsultantas –
Doc.dr. Gediminas Sagatys

Vilnius, 2010

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. PRIVAČIOS NUOSAVYBĖS TEISĖS ĮGYVENDINIMO PATIKĖJIMO TEISE SAMPRATA.....	8
1.1. Patikėjimo teisės ištakos privačios nuosavybės ir kitų daiktinių teisių kontekste...8	
1.2. Patikėjimo teisės formų įvairovė.....11	
1.3. Subjektinės daiktinės teisės ir patikėjimo teisės įgyvendinimo ypatumai.....14	
2. ESAMOS PRIVAČIOS NUOSAVYBĖS TEISĖS ĮGYVENDINIMO PATIKĖJIMO TEISE REGLAMENTAVIMAS.....	18
2.1. Patikėjimo teisinius santykius reglamentuojančių teisės aktų problematika.....18	
2.2. Privačios nuosavybės patikėjimo teise subjekto ir objekto probleminiai aspektai...23	
2.3. Civilinės atsakomybės įgyvendinant privačios nuosavybės teisę patikėjimo teise ypatumai.....28	
2.4. Privačios nuosavybės įgyvendinimo patikėjimo teise pritaikomumo problema Lietuvoje.....35	
3. PRIVAČIOS NUOSAVYBĖS ĮGYVENDINIMO PATIKĖJIMO TEISE TEIGIAMOS TENDENCIJOS IR RAIDOS PERSPEKTYVOS.....	42
3.1. Užsienio šalių „gerosios praktikos“ ženklai Lietuvoje.....42	
3.2. Kur link krypsta privačios nuosavybės teisės įgyvendinimo patikėjimo teise reglamentavimas?.....43	
PABAIGA.....	45
IŠVADOS.....	46
PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS.....	48
NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	49
SUMMARY.....	51

IVADAS

Temos aktualumas ir problematika

Jau nuo XII a. Anglijos ar net senovės Romos laikų buvo žinomi teisiniai mechanizmai, kuriais vieni asmenys perleisdavo savo turtą valdyti kitiems asmenims, tačiau kartu nustatant ir specialų to turto panaudojimo tikslą: paties patikėtojo ar trečiojo asmens gerovę. Stebėtina, kad net ir šiandien, kai ūkiniai – komerciniai santykiai išsivystė iki sudėtingų finansinės inžinerijos juridinių konstrukcijų, patikėjimo teisiniai santykiai išlaikė savo archaišką turinį ir panaudojimo tikslą bei išliko nepamainomu teisiniu instrumentu daugelyje nuosavybės teisės įgyvendinimo sričių, kurios labiausiai išplėtotos bendrosios teisės sistemose.

Patikėjimo teisė Lietuvoje žinoma jau ganėtinai seniai, tačiau dažniausiai teisininkų – praktikų pažįstama tik viešosios nuosavybės įgyvendinimo kontekste. Tuo tarpu privačios nuosavybės atžvilgiu – patikėjimo teisė – dar labai naujas, mažai nagrinėtas, bet kartu ir revoliucingas bei, manytina, perspektyvus privačios nuosavybės teisės įgyvendinimo instrumentas. Privačios nuosavybės teisės įgyvendinimo patikėjimo teise ypatumų analizė – tai darbo autoriaus bandymas apžvelgti patikėjimo teisės (privačios nuosavybės įgyvendinimo kontekste) istorines šaknis ir jos vietą teisės sistemoje bei pasigilinti į esamo teisinio reglamentavimo problematiką, kuri labai susijusi su šiuo metu Lietuvoje egzistuojančiais socialiniais – ekonominiais reiškiniais. Vis didėjanti Lietuvos žmonių emigraciją į bendrosios teisės tradicijas turinčias šalis (Didžiąją Britaniją, JAV ir kt.) kelia vis naujus iššūkius tarptautinio civilinių teisių pripažinimo ir bendros privatinės teisės koncepcijos priėmimo srityje: pvz. bendrosios teisės šalyse patikėjimo teisės subjektu tapęs lietuvis, sugrįžęs į Lietuvą, nėra tikras dėl savo turto juridinio statuso bei galimos jo civilinės atsakomybės apimtys. Panašūs trikdžiai laukia ir bendrosios teisės valstybių investicinių bendrovių, kurios apsispręstų Lietuvoje kurti naujas darbo vietas ir/ar bandytų gaivinti jos ekonomiką.

Masiniai juridinių asmenų bankrotai, patikimų finansinės rizikos užtikrinimo priemonių poreikis ir suintensyvėję piniginių lėšų neteisėti „slėpimai“ priverčia rimtai pasvarstyti apie naujų bei užsienio valstybių praktikoje pasiteisinusių civilinės teisės mechanizmų įvedimą ar jau esamų pritaikymą prie besikeičiančių žmonių santykių. Vienu iš tokių civilinės teisės mechanizmu galėtų būti patikėjimo teisė, kurios įgyvendinimo galimybės šiuo metu Lietuvoje, autoriaus manymu, pernelyg nuvertintos. Visi minėti reiškiniai, manytina, tiesiogiai susiję su šiame darbe nagrinėjamomis problemomis. Pirmoji problema formuluojama klausimu, kas trukdo teisės subjektui tinkamai įgyvendinti privačios nuosavybės teisę patikėjimo teise? Antroji problema

sudaryta iš kelių sudėtinių dalių: kaip tobulinti privačios nuosavybės teisės patikėjimo teise įgyvendinimo teisinį reguliavimą, kad 1) būtų tinkamai užpildytas teisinis „vakuumas“ privačios nuosavybės įgyvendinimo patikėjimo teise srityje ir privačios nuosavybės teisės subjektai galėtų produktyviai pasinaudoti patikėjimo teisės, kaip dinamiškos ir universalios teisės teikiamomis pritaikymo galimybėmis; 2) jis (teisinis reguliavimas) atitiktų besikeičiančių ir tiek Europos Sąjungos, tiek ir pasauliniu lygiu harmonizuojamų teisės aktų keliamus standartus ir rekomendacijas.

Temos naujumas

Galimybė patikėjimo teisės subjektu tapti ne tik viešiesiems asmenims (valstybės ir savivaldybių įstaigoms), bet ir privatiems asmenims, o tuo pačiu ir patikėjimo teisės objektu būti ir privačiai nuosavybei atsirado tik įsigaliojus naujamam Civiliniam kodeksui, todėl natūralu, jog minėtų teisės normų taikymo sąlygos nėra iki galo aiškios ir iširtos. Nėra iki galo atskleistos patikėjimo teisės subjekto ir objekto sąvokos, nėra išsamiai analizuota civilinė atsakomybė įgyvendinant patikėjimo teisę. Taip pat sunku būtų surasti ir mokslinio tiriamojo pobūdžio darbus, kurie nagrinėtų patikėjimo teisės pritaikomumo problemas Lietuvoje. Patikėjimo teisė, kaip ne tokia „aktuali“, Lietuvoje nebuvo plačiau nagrinėjama ir tarptautinės teisės lygmeniu. Galbūt tai turėjo įtakos tam, kad Lietuva iki šiol nėra prisijungusi prie tarptautinių sutarčių, reglamentuojančių patikėjimo teisės tarptautinį pripažinimą. Visos šios, o taip pat ir kitos, aukščiau nepaminėtos, neišspręstos probleminės situacijos darbo autorių paskatino atidžiau pažvelgti į privačios nuosavybės teisės įgyvendinimo patikėjimo teise ypatumus.

Todėl šiame darbe yra mėginama apžvelgti esminius patikėjimo teisės privačios nuosavybės įgyvendinimo kontekste ypatumus ir trūkumus, juos įvertinti bei pateikti tam tikras išvadas ar pasiūlymus.

Temos ištyrimo lygis

Patikėjimo teisės įgyvendinimas privačios nuosavybės teisės kontekste – Lietuvos teisės moksle yra nauja ir beveik nenagrinėta tema. Mokslinių tiriamųjų darbų ar publikacijų bei straipsnių šia tematika beveik nėra. Platesnio pobūdžio tyrimas patikėjimo teisės įgyvendinimo tema šiuo metu dar tik atliekamas. Paminėtini tik keli magistriniai darbai, kurių tematika daugiausia susijusi su bendrosios ir kontinentinės teisės sistemų lyginimu. Taip pat paminėtini ir civilinės teisės vadovėliai, tačiau juose patikėjimo teisė arba nenagrinėjama išvis, arba apie ją užsimenama tik „epizodiškai“. Toje literatūroje, kurioje patikėjimo teisę vis dėlto „atrاندame“, didžiąją jos turinio

dalį sudaro patikėjimo teisė viešosios nuosavybės įgyvendinimo kontekste, tuo tarpu privačios nuosavybės atžvilgiu patikėjimo teisė tarsi „pamirštama“. Nors ir trumpai, bet apie patikėjimo teisę įgyvendinat privačios nuosavybės teisę užsimenama E. Baranausko, K. Laurinavičiaus, V. Pakalniškio ir kitų autorių naujai išleistame daiktinės teisės vadovėlyje. Taip pat patikėjimo teisės įgyvendinimas (tiesa, daugiausia užsienio šalių teisės sistemų kontekste) trumpai aptariamas ir V. Mizaro, A. Vileitos, V. Mikelėno ir kitų teisininkų sudarytame Civilinės teisės (bendrosios dalies) vadovėlyje. Tačiau, atkreiptinas dėmesys, jog minėta literatūra yra iš esmės mokomojo – aprašomojo pobūdžio. Rimtesnių diskusinių klausimų privačios nuosavybės teisės įgyvendinimo patikėjimo teise tematika šioje literatūroje nerasime. Tuo tarpu išsamiausiai patikėjimo teisę nagrinėjama bendrosios teisės tradicijas turinčių vakarų šalių mokslininkų darbuose. Yra išleista nemažai itin didelės apimties knygų, nagrinėjančių patikėjimo teisės sampratą, probleminius klausimus ir jos įgyvendinimo ypatybes, tačiau bendrosios teisės kontekste. Šioje vietoje paminėtini David Hayton, Charles Mitchell, Graham Moffat, Mohamed Ramjohn ir kiti autoriai. Bendros visai Europos Sąjungai privatinės teisės (įskaitant ir patikėjimo teisės) koncepcijos nagrinėjimo kontekste paminėtini ir Michel Grimaldi ir Francois Barriere.

Darbo tikslas

Šio darbo tikslas – apžvelgiant bei analizuojant nuosavybės teisės įgyvendinimo patikėjimo teise ypatumus, atskleisti ir išryškinti šio instituto probleminius aspektus, remiantis įvairių autorių nuomone bei užsienio valstybių gerąja patirtimi, pateikti probleminių klausimų teisinį įvertinimą, o taip pat teorinius bei praktinius darbo tematikos pasiūlymus teisėkūrai. Darbo tikslą pasiekti padės žemiau pateikti uždaviniai.

Darbo uždaviniai

1. Panagrinėti patikėjimo teisės formavimosi sąlygas ir jos ištakas kitų daiktinių teisių kontekste.
2. Apžvelgti Lietuvoje galiojančias bei pasaulyje sutinkamas patikėjimo teisės formas.
3. Ištirti subjektinės daiktinės teisės ir patikėjimo teisės įgyvendinimo ypatumus, nustatyti jų santykį.
4. Aptarti šiuo metu Lietuvoje galiojančių teisės aktų problematiką, o taip pat apžvelgti ir tarptautinius teisės aktus, reglamentuojančius patikėjimo teisės pripažinimą ir taikymą.
5. Išanalizuoti patikėjimo teisės subjekto ir objekto sąvokas, nurodyti jų probleminius aspektus.

6. Ištirti civilinės atsakomybės įgyvendinant patikėjimo teisę ypatumus, išanalizuoti bendrą teisinę aplinką ir jos galimą įtaką patikėjimo teisės pritaikomumui.
7. Išanalizuoti patikėjimo teisės pritaikomumo Lietuvoje problematiką.
8. Apžvelgti užsienio „gerosios praktikos“ ženklus Lietuvoje.
9. Nustatyti, kaip ateityje gali keistis patikėjimo teisės privačios nuosavybės teisės kontekste koncepcija.

Darbo objektas

Privačios nuosavybės teisės įgyvendinimo patikėjimo teise samprata, ypatumai ir probleminiai aspektai.

Darbo teorinė ir praktinė reikšmė

Darbas galėtų būti teorinių idėjų šaltinis tolimesnėms privačios nuosavybės įgyvendinimo patikėjimo teise analizėms ir tyrimams. Taip pat darbe pasiūlyti teisės normų pakeitimai galėtų būti svarstyti teisėkūros subjektų, kurie yra įpareigoti nuolat ieškoti naujų dinamiškų ir įvairiapusių juridinių mechanizmų, kuriais siekiama kuo geriau apsaugoti asmenų teises ir teisėtus interesus.

Darbe naudojami metodai

Darbe naudojami teoriniai metodai:

1. *Lyginamasis metodas* – šis metodas naudojamas atskleisti turto patikėjimo teisę nuo kitų daiktinių teisių. Metodas taip pat leis išanalizuoti patikėjimo teisės doktrinas ir praktiką kontinentinėje bei bendrosios teisės (anglosaksų) teisinėse sistemose, palyginti užsienio bei Lietuvos privačios nuosavybės įgyvendinimo patikėjimo teise ypatumus. Metodas taip pat pasitarnaus apžvelgiant „gerosios praktikos“ ženklus Lietuvoje ir patikėjimo teisės privačios nuosavybės įgyvendinimo kontekste galimas raidos perspektyvas.
2. *Sisteminės analizės metodas* – šis metodas naudojamas atsižvelgiant į būtinybę tirti darbo objektą sistemiškai analizuojant Lietuvos ir tarptautinius teisės norminius aktus, reglamentuojančius patikėjimo teisės įgyvendinimą privačios nuosavybės atžvilgiu.
3. *Istorinis metodas* – šio metodo pagalba mėginama atskleisti patikėjimo teisės ištakas kitų daiktinių, prievolinių ar paveldėjimo teisių kontekste, taip pat patikėjimo teisės raidą, išanalizuoti pagrindines patikėjimo teisės susiformavimo prielaidas.
4. *Lingvistinis metodas* – metodas padės nustatyti teisės aktuose ir teisės doktrinoje vartojamų žodžių prasmę, teisingai tuos žodžius suvokti nagrinėjamame kontekste.

Darbe taip pat bus naudojamas ir dokumentų analizės metodas. Duomenys darbui buvo renkami, analizuojami ir palyginami naudojantis Lietuvos Respublikos, užsienio valstybių ir tarptautiniais teisės aktais, Lietuvos teismų sprendimais.

Darbo hipotezės

1. Dabartinis patikėjimo teisės reglamentavimas, susijęs su privačios nuosavybės teisės įgyvendinimu, yra neišbaigtas, nepakankamas ir tobulintinas.
2. Lietuva turėtų prisijungti prie Hagos konvencijos dėl teisės, taikytinos patikėjimo santykiams, ir sprendimų patikėjimo teisės klausimais pripažinimo.

Sąvokų išaiškinimas

Šiame darbe sąvoka „*patikėjimo teisė*“ reiškia patikėjimo teisę privačios nuosavybės teisės įgyvendinimo kontekste (nebent pačiame tekste konkrečiai nurodoma, jog kalbama apie patikėjimo teisę viešosios nuosavybės kontekste).

1. PRIVAČIOS NUOSAVYBĖS TEISĖS ĮGYVENDINIMO PATIKĖJIMO TEISE SAMPRATA

1.1. Patikėjimo teisės ištakos privačios nuosavybės ir kitų daiktinių teisių kontekste

Prieš pradėdant išsamiau analizuoti privačios nuosavybės teisės įgyvendinimo patikėjimo teise sampratą, moksliniu požiūriu, yra tikslinga pirmiausia pažvelgti į patikėjimo teisės atsiradimo kontekstą, istorines šaknis, raidą ir jos vietą kitų daiktinių (ar prievolių) teisių atžvilgiu.

Užsienio teisės istorijos moksle vyrauja nuomonė, jog turto patikėjimo (terminas anglų kalba *trust*) institutas pirmiausia atsirado XII – XIII a. Anglijos feodalinėje santvarkoje: „*Jau XII bei XIII a. tapo įprasta, jog vasalas, siekdamas išvengti su žemės valda susijusių feodalių prievolių, senjoro jam suteiktą žemės sklypą perduodavo patikėtiniui (trustee). Pastarasis santykiuose su trečiaisiais asmenimis veidavo kaip šio žemės sklypo savininkas. Tačiau žemės sklypą patikėjusiam vasalui įsipareigodavo leisti iki gyvos galvos juo naudotis bei valdyti, o po vasalo mirties arba jo įpėdiniams tapus pilnamečiais – žemės sklypu nustatytu būdu disponuoti trečiojo asmens (vadinamo cestui que trust, arba beneficiary) naudai.*“¹ Neatmestinas ir virtualiose enciklopedijose pateikiamas paaiškinimas (papildymas), jog šiuo laikotarpiu turto patikėjimo teisės atsiradimui (formavimuisi) turėjo įtakos ir suintensyvėję Kryžiuočių žygiai (XII – XIII a.), kurių metu (išvykdami) pasiturintys kilmingieji perduodavo visą savo turtą valdyti sau lojaliems asmenims. Problemos atsiradavo tuomet, kai vasalas iš Kryžiaus žygių grįždavo namo, tuo tarpu turtą perėmęs asmuo (patikėtinis), už buvusį turto šeimininką atlikinėjęs visas feodales prievoles, atsisakydavo turtą grąžinti buvusiam valdytojui. Šiuo atveju iškilo poreikis ir palanki terpė naujam, kiek modifikuotam nuosavybės santykių reguliavimui – patikėjimo teisei (*trust*) – atsirasti.² Panašiai patikėjimo teisės kilmę aiškina ir Lietuvos teisės istorijos mokslininkai³.

¹ Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001.P.167.

² http://en.wikipedia.org/wiki/Trust_law#History. Prisijungimo laikas: 2010-09-08.

³ Savo knygoje „Užsienio teisės istorija“ (Vilnius: Justitia, 2002.P.209.) M. Maksimaitis nurodo, jog „*Tipiškas Anglijos teisei daiktinės teisės institutas buvo patikėtos nuosavybės, arba tresto (trust), institutas, reglamentuojamas teisingumo teisės normų. Jo esmę sudarė tai, kad vienas asmuo – patikėtos nuosavybės steigėjas, perduoda kitam asmeniui – įgaliotajam savininkui, savo turtą valdyti ir naudoti kito asmens (tai galėjo būti ir pats steigėjas) interesais. Ši nuosavybė atsirado XII a., kai vasalai, mėgindami išvengti feodalių prievolių, susijusių su iš barono gauto dvaro naudojimu, ėmė jį perdavinėti įgaliotajam savininkui. Įgaliotas savininkas trečiųjų asmenų akivaizdoje veikė kaip dvaro valdytojas, o dėl santykių su vasalu, perdavusiu dvarą kaip patikėtą nuosavybę, buvo įsipareigojęs, pavyzdžiui, leisti jam jį valdyti ir juo naudotis iki gyvos galvos, o po jo mirties pasielti griežtai pagal gautą iš jo nurodymą trečiųjų asmenų naudai. Patikėtoji nuosavybė ypač pasidarė populiari paplitus kryžiaus žygiams. Vėliau ji plačiai naudota labdaros ir kitiems tikslams.*“.

Tačiau kitų privatinės teisės istorijos tyrinėtojų manymu, turto patikėjimo (*trust*) užuomazgos susiformavo beveik tūkstančiu metų anksčiau, nei aukščiau minėtas laikotarpis (XII – XIII a. Anglija). Graham Moffat, analizuodamas⁴ patikėjimo teisės (*trust*) ištakas, pažymi, jog terminas „*trust*“ pirmiausia buvo pradėtas naudoti kaip sąvokos „*use*“ (lietuviškai „teisė naudotis“) sinonimas. „*Trust*“, kaip teisės institutas, visa apimti tapo žinomu tik devyniolikto amžiuje, tačiau tam tikri patikėjimo teisės (*trust*) atvejai aptinkami jau 1200 m. Nepaisant to, patikėjimo teisės priešistorė siekia ir ankstesnius laikus, tačiau jau kitose teisės sistemose. Teisės istorijos mokslininkai pateikia konkrečias *trust* nuorodas į senovės Romos teisę – *fideicommissum* institutą; į germanų testamentą vykdytoją, vadinamą „*salman*“; taip pat į asmens kilnojamųjų daiktų testamentą vykdytoją, sutinkamą paprotinėje teisėje ir bažnytiniuose teismuose; ir netgi į Islamo teisinę koncepciją, vadinamą „*waqf*“, kurią į Angliją tariamai „atgabeno“ Kryžiuočiai.⁵

Autoriaus nuomone, be XII – XIII a. Anglijos laikotarpio, aktualiausias patikėjimo teisės istoriniam formavimuisi yra senovės Romos teisėje egzistavęs *fideicommissum* institutas. Juolab, kad ir romėnų teisę tyrinėjantys mokslininkai, aprašydami *fideicommissum* sampratą, naudoja „*trust*“ terminą⁶. Teigiama, jog pats universaliausias paveldėjimo teisės institutas yra *fideicommissum* arba kitaip – „*trust*“. Tai yra priemonė, kuri, kaip ir legatas arba paveldėjimas pagal testamentą, pradėdavo veikti tik mirus asmeniui, kuris buvo ją (priemonę) nustatęs. Tačiau kadangi turto (ar teisių) paskyrimas paprasto paveldėjimo atveju testatoriaus buvo atliekamas tiesiogiai paveldėtojui, o legatui sumokėdavo tiesiogiai paveldėtojas, „*trust*“ veikė netiesiogiai – per tarpininkus. Asmuo (turto palikėjas), norėdamas įsteigti *fideicommissum*, turėdavo patikėti (*committere*) turtą tarpininko „gerai valiai“ (*fides*), o tarpininkas galiausiai perduodavo turtą naudos gavėjui. Tokiu tarpininku dažniausiai (bet ne visada) turėdavo būti testatoriaus paveldėtojas.⁷ Panašiai *fideicommissum* institutą aprašo ir Lietuvos mokslininkai⁸, nagrinėjantys romėnų teisę. Tačiau, atkreiptinas dėmesys, jog pastarieji romėnų teisės teoretikai (turbūt atsižvelgiant į tai, kad atstovauja kontinentinės teisės tradicijai), *fideicommissum* instituto nesieja su patikėjimo teise ir

⁴ Moffat G. *Trusts Law Text and Materials*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.P.35.

⁵ Ten pat.

⁶ Johnson D. *Roman law in context*. Cambridge University Press, 2003.P.47.

⁷ Ten pat. P.48.

⁸ Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Vilnius: Justitia, 2007.P.199-204. Knygos autoriai nurodo, jog „Romėnų teisė greta universalios žinojo ir suguliarinį (atskirų) palikėjo teisių perėmimą – jis minimas jau Dvylikos lentelių įstatymuose. (...) Fideikomisu buvo galima įpareigoti ne tik bet kurį įpėdinį, bet ir legatorių bei patį fideikomisarį. Be to, fideikomisas galėjo būti ir žodinis (*fideicommissum orale*). (...) Fideikomisas, kaip valios aktas, nesiejamas su testamentu, galėjo būti daromas dar nesant testamentu, papildant jau sudarytą. Fideikomisas, padarytas iki testamentu, galėjo būti patvirtintas vėliau surašytame testamente (*testamento confirmatum*). (...) Kartais užteko ir paprasto galvos linktelėjimo (*nutu*) fideikomisui nustatyti. Tačiau labiausiai paplitusi fideikomiso forma buvo įpėdiniui adresuotas raštas – *codicillus*.“.

„trust“, o tiesiog detaliai aprašo *fideicommissum* ir jo vietą romėnų paveldėjimo teisės sistemoje: „*Be legatū mirštantysis galėjo savo įpėdiniams žodžiu arba raštu duoti įvairių neformalių patvarkymų atlikti kokį nors veiksma arba perduoti kokį nors daiktą trečiajam asmeniui. (...) Šių patvarkymų vykdymas priklausė nuo įpėdinio geros valios (fidei commissum). Iš čia ir šio patvarkymo pavadinimas.*“⁹

Besigilinant į patikėjimo teisės formavimosi laikotarpį, išryškėja patikėjimo teisės (*trust*) sąsajos su kanonų teisėje formuota civiline (privatine) teise. „*Bažnytinė nuosavybė ryškiai skyrėsi nuo feodalinės nuosavybės ne tik todėl, kad daugeliu atvejų buvo išlaisvinta nuo feodalinių išpareigojimų, bet ir jos korporacinio bažnytinio pobūdžio, t. y. tai visada buvo bažnytinės korporacijos, o ne pavienio asmens nuosavybė. Negana to, ji visada tarnavo korporacijos tikslams. Ji buvo tai, ką vokiečiai vadina Zweckvermogen („tikslinė nuosavybė“). Kanonų teisė reikalavo ją panaudoti tiems tikslams, dėl kurių ji buvo įgyta; šiuo požiūriu ji buvo susijusi su patikėtinės nuosavybės institutu. Tos bažnytinės korporacijos, kuri turėjo nuosavybę – tai galėjo būti abatija (vienuolių namai), vyskupija, parapija, universitetas, ligoninė, arkivyskupija, ar net patys popiežiai, - pareigūnai buvo patikėtiniai, iš kurių kanonų teisė reikalavo nuosavybę panaudoti tikslingai – tu (asmenu), dėl kurių ji buvo įgyta, labui.*“¹⁰

Taigi, kaip matyti, patikėjimo teisės „*trust*“ ištakos susijusios ne kiek su daiktinės teisės tam tikra modifikacija, kiek su specifiniu turto (kartu ir prievolių) perleidimu ir panaudojimu paties patikėtojo ar trečiojo asmens naudai bei „universalio turto turėtojo valios užtikrinimu“, dažniausiai taikomu paveldėjimo teisiniuose santykiuose.

Atsižvelgiant tai, kad Lietuvos teisės sistema beveik visu jos gyvavimo laikotarpiu¹¹ buvo įtakojama kontinentinės teisės tradicijas plėtojančių teisės sistemų, patikėjimo teisė į jos (Lietuvos) teisės sistemą inkorporuota buvo ganėtinai vėlai. Atkreiptinas dėmesys, jog patikėjimo teisė, kurios tam tikri turinio elementai buvo palankūs privačios nuosavybės „ignoravimo“ politikai, pirmą kartą Lietuvoje (nors ir okupuotoje) buvo įtvirtinta 1964 Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civiliniu kodeksu¹² (valstybės įstaigos ir organizacijos valstybės turtą valdė patikėjimo pagrindais).

⁹ Ten pat. P.201.

¹⁰ Berman H.J. Teisė ir revoliucija: Vakarų teisės tradicijos formavimasis. Vilnius: Pradai, 1999.P.318.

¹¹ Lietuvos privatinės teisės istorijos užuomazgomis yra įprasta laikyti Lietuvos statutus, tačiau jame tiesioginių patikėjimo teisės normų būtų rasti sunku. Vėliau, Lietuvą XVIII a. okupavus, joje įvairiais laikotarpiais ir vietovėmis iki pat nepriklausomybės atgavimo (1990 m.) ir naujojo civilinio kodekso įsigaliojimo (2002 m.) galiojo skirtingų valstybių „primesti“ civilinės teisės normų sąvada: Napoleono kodeksas, Pabaltijo gubernijų vietinių įstatymų sąvadas, Vokietijos civilinis kodeksas, Rusijos imperijos įstatymų sąvadas (vėliau 1964 m. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas) ir kt. (Informacijos šaltinis: Andriulis V., Maksimaitis M., Pakalniškis V. ir kt. Lietuvos teisės istorija. Vilnius: Justitia, 2002.P.542.).

¹² Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1964, Nr. 19-138.

Tačiau, atkreiptinas dėmesys, jog jame (tarybiniame civiliniame kodekse) visiškai nebuvo atskleistas tikrasis patikėjimo teisės turinys. Tuo tarpu tik naujai priimtas 2000 m. civilinis kodeksas¹³ atspindi nuoseklesnį ir išsamesnį patikėjimo teisinių santykių įgyvendinimą. Taip pat paminėtina, jog tik priėmus naująjį civilinį kodeksą patikėjimo teisinių santykių subjektais galėjo tapti jau ir privatūs fiziniai bei juridiniai asmenys.

Kaip matyti, Lietuvoje patikėjimo teisės institutas dar yra naujas ir tik besiformuojantis, todėl turėtų likti dinamiškas, nebijantis priimti drąsias ir visuomenei naudingas naujoves bei atsižvelgiantis į vertingą užsienio valstybių praktiką.

1.2. Patikėjimo teisės formų įvairovė

Nesistengiant aprašinėti visų valstybių teisės sistemų, kuriose galima aptikti patikėjimo teisės (ar analogiškos sampratos) normų¹⁴, šioje darbo dalyje autorius pabandys išskirti esmines patikėjimo teisės teoretikų įvardijamas patikėjimo teisės rūšis bei atskleisti būdingiausias patikėjimo teisės naudojimo (taikymo) formas. Šių pasaulio teisinėse sistemose sutinkamų patikėjimo teisės formų išskyrimas, autoriaus nuomone, turėtų prisidėti prie objektyvaus Lietuvoje galiojančio patikėjimo teisės reglamentavimo įvertinimo ir galimų jos raidos perspektyvų nustatymo.

Lyginamosios teisės mokslininkų tarpe¹⁵ vyrauja teisės sistemų (teisės tradicijų) skirstymas į bendrąją teisę (*Common law*), būdinga angloamerikiečių teisinei erdvei bei britų buvusioms kolonijoms ir opozicionuojančią kontinentinę teisę (*Civil law*), kurią atstovauja kontinentinės Europos įtakotos teisės sistemos. Todėl, pačia bendriausia prasme¹⁶, patikėjimo teisę galima skirstyti į patikėjimo teisę, priimtina bendrosios teisės tradicijas turinčioms šalims ir patikėjimo teisę (jos sampratą), kuri taikoma kontinentinės teisės sistemos valstybėse.

Atkreiptinas dėmesys, jog, nors patikėjimo teisė pagrinde kildinama iš viduramžių Anglijos, dauguma kontinentinės teisės sistemų turi daugybę teisės institutų, kurie bando pakeisti ir kopijuoti patikėjimo teisės vaidmenį, kurį ji vaidina šių laikų teisėje. Taip atsitiko todėl, jog į kontinentinę Europą patikėjimo teisės „užuomazgos“ pateko per romėnų teisės *fiducie* institutą,

¹³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹⁴ Autoriaus nuomone, toks aprašinėjimas nėra tiesiogiai ir betarpiškai susijęs su darbo tyrimu, juolab, kad darbo apimtis tiek turinio, tiek formos prasme yra ribota.

¹⁵ Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001.P.220.

¹⁶ Nors toks patikėjimo teisės skirstymas į bendrosios teisės ir į kontinentinę patikėjimo teisę, autoriaus nuomone, yra ganėtinai primityvus, tačiau jis - ganėtinai tikslus bei turi praktinę reikšmę, kadangi patikėjimo teisės institutas tarp šių teisės sistemų skiriasi tik dėl nuosavybės teisės koncepcijos nevienodumo: kontinentinė teisė „nepripažįsta“ nuosavybės teisės perėjimo patikėtiniui, tuo tarpu pagal bendrąją teisę, patikėjimo teisinių santykių pagrindu nuosavybės perėjimas patikėtiniui yra esminis patikėjimo teisės turinio elementas.

kuris dažnai laikytinas patikėjimo teisės (*trust*) kontinentinės teisės ekvivalentu.¹⁷ Europoje egzistuoja daug juridinių mechanizmų, kurie yra labai panašūs į atgimusį *fiducie*. *Fiducie*, kaip ir paprastąją patikėjimo teisę (*trust*), sudaro trys elementai (subjektai), kurie sudaro bendrą teisinių santykių trikampį: pirmas subjektas – patikėtojas (*constituant*) perleidžia visą ar dalį savo turto patikėtiniui (*fiduciaire*), kuris laiko (ir naudoja) šį turtą specialiam tikslui – vieno ar kelių naudos gavėjų (*beneficiaires*) naudai.¹⁸ Taigi, beveik visos kontinentinės teisės valstybės savo teisės sistemose turi daugiau ar mažiau panašių analogų patikėjimo teisei (tokiai, kokia ji suprantama bendrosios teisės valstybėse). Vokietijoje labiausiai panašus į angliškąjį „*trust*“ yra *Threhand* institutas. Vokiška valdymo patikėjimo teisės (*management trust*) versija vadinasi *Verwaltungstreuhand*. Minėtas institutas yra specifinė koncepcija, kuri padeda valdyti verslo juridinę aplinką, kurioje bankai vykdo įvairias Eurorinkos operacijas, skirtas privatiems asmenims bei akcininkų santykiams su įmonėmis. Olandijoje egzistuoja specialios valdymo patikėjimo teisės juridinės priemonės. Beje, atkreiptinas dėmesys, jog šiomis „specialiomis valdymo patikėjimo priemonėmis“ reikėtų vadinti ir Lietuvoje egzistuojančią turto patikėjimo teisės normų sistemą, kadangi būtent tik su galimybe valdyti svetimą turtą (o ne specialiais tikslais perleidžiant nuosavybės teisę į turtą) Lietuvos įstatymų leidėjas ir sieja patikėjimo teisės normomis siekiamus tikslus. Tuo tarpu Prancūzijos bandymas jos teisės sistemoje įdiegti *fiducie* gali palengvinti tiek ir kilnojamojo turto, tiek ir verslo valdymą, taip pat ir bankinius pervedimus, ypač šeimos versle.¹⁹

Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad patikėjimo teisė labiausiai išplėtotą (ir moksliniu bei praktiniu požiūriu išsamiausiai nagrinėta) bendrosios teisės tradicijas turinčiose šalyse, toliau bus plačiau aptariamoms būtent bendrosios teisės sistemoje aptinkamos patikėjimo teisės formos bei rūšys, kurios daugeliu atveju apima kontinentinės teisės valstybių teisės sistemose įtvirtintus patikėjimo teisės (ar panašios į ją) teisinius reguliavimus (analogus).

David Hayton ir Charles Mitchell nurodo²⁰, jog tradiciškai patikėjimo teisė klasifikuojama į „*express*“, „*implied*“, „*resulting*“ ir „*constructive*“. „*Express*“ – paprasčiausia turto patikėjimo forma, kurią patikėtojas sukuria patikėjimo sutartimi arba patikėjimo deklaracija. „*Implied*“ – patikėjimo teisė, kurią dažniausiai įtvirtina teismas, nustatydamas tam tikrus faktus ir aplinkybes. Šiuo atveju patikėjimo teisę teismas įtvirtina nepaisant to, kad nebuvo nustatytos jokios patikėjimo teisės deklaracijos (ar kitos patikėtojo valios išraiškos formos) – tai padaroma teismui atsižvelgiant į

¹⁷ Hartkamp A., Hesselink M., Hondius E. ir kt. *Towards a European Civil Code*. Nijmegen: Ars Aequi Libri, 2004. P. 787.

¹⁸ Ten pat. P. 788.

¹⁹ Ten pat. P. 791.

²⁰ Hayton D., Mitchell Ch. *Commentary and cases on the law of trust and equitable remedies*. London: Sweet & Maxwell, 2005. P. 64.

specialų turto turėtojo tikslą arba nustatčius, jog turtas pagal turto turėtojo valią turėtų atitekti konkrečiam asmeniui (naudos gavėjui). „*Resulting*“ patikėjimo teisė dažniausiai atsiranda tik įstatymo pagrindu tuo atveju, kai nuosavybės teisė į turtą yra perleidžiama, tačiau perleisto turto teikiama nauda gauna (ja naudojasi) asmuo, kuris pagal patikėtojo valią neturėtų ja naudotis (šiuo atveju asmuo, kuriam perėjo nuosavybė). Tokiu atveju pradeda veikti įstatymas (specialios teisės normos), kurios įpareigoja asmenį, kuriam perleista nuosavybės teisė, perleisto turto naudą perduoti pačiam patikėtojui (asmeniui, kuris perleido turtą). „*Constructive*“ – tai specialus teisės gynimo būdas (patikėjimo teisės pagalba), kaip turto turėtojo teisių apsaugos mechanizmas prieš sukčiavimo ir apgaulės atvejus. „*Constructive*“ taip pat atsiranda įstatymo pagrindu. Faktiškai šis teisės gynimo būdas pradeda veikti tada, kai asmuo, nesąžiningu būdu įgijęs turtą, negali pasinaudoti jo (turto) teikiama nauda. Šiuo atveju teismas gali įpareigoti įstatymo pažeidėją taikyti patikėjimo teisinį režimą, kurio pagrindu turto naudos gavėju tampa nukentėjęs asmuo (buvęs turto turėtojas).

Detaliau analizuojant patikėjimo teisės (*trust*) institutą, akivaizdu, jog patikėjimo teisės formų ir rūšių yra žymiai daugiau. Dažniausiai patikėjimo teisė (tiksliau – patikėjimo teisės taikymo atvejai) klasifikuojama pagal jos atsiradimo ir naudojimo tikslą, subjektus bei konkrečius naudojimo atvejus.

„Populiariausias“ patikėjimo teisės skirstymas yra oponuojant „*living trusts*” prieš „*testamentary trusts*” ir „*revocable*” prieš „*irrevocable trusts*”. Pirmosios patikėjimo teisės formos išskiriamos atsižvelgiant į jų įsigaliojimo momentą: „*living trusts*“ pradeda veikti patikėtojui dar esant gyvam, tuo tarpu „*testamentary trust*” arba dar vadinami „*will trusts*“ įsigalioja tik patikėtojui mirus ir laikytina specifine testamentu forma. Antrosios patikėjimo formos klasifikuojamos pagal tai, ar patikėjimo teisė atšaukiama (*revocable*) ar neatšaukiama (*irrevocable*). Taip pat patikėjimo teisės formos gali būti skirstomos pagal tiesioginį jų panaudojimo tikslą: „*private purpose trusts*“ (privataus tikslo patikėjimo teisės formos, įskaitant ir investavimą bei privačius pensijų fondus) ir „*charitable*“ arba „*public trusts*“ (patikėjimo teisės formos, kurių tikslas tenkinti viešuosius interesus arba skatinti labdarą bei paramą), arba konkrečius panaudojimo atvejus: apsaugoti šeimos finansinius interesus nelaimės atveju (*family trust, protective trusts*), „*trusts of land*“ (formos, taikomos patikėjimo teise perleidžiant žemės sklypą) ir kt.

Išsamiau panagrinėjus minėtų patikėjimo teisės formas ir palyginus jas su Lietuvoje įtvirtintu teisiniu reguliavimu, nesunkiai pastebėsime tam tikras teisės sistemų (bendrosios ir kontinentinės) „suartėjimo“ tendencijas: sutampa tiek patikėjimo teisės atsiradimo pagrindai (įstatymas, sutartis, testamentas ar teismo sprendimas), tiek ir panaudojimo tikslai (viešiesiems ar privatiems interesams tenkinti, turint konkretų turto panaudojimo tikslą). Taigi, skirtumai tarp šių

teisės sistemų pasidarė santykinai maži ir lengvai įveikiami, tačiau – vis dar esminiai. Pagrindinis iš jų – giliai kontinentinės teisės tradicijas turinčiose valstybėse (įskaitant ir Lietuvą) išsisknijusi „absoliučios“ nuosavybės doktrina, apie kurią bus kalbama jau kitame skyriuje.

1.3. Subjektinės daiktinės teisės ir patikėjimo teisės įgyvendinimo ypatumai

Aptarus patikėjimo teisės ištakas ir sutinkamas formas, toliau vertėtų kiek detaliau paanalizuoti patikėjimo teisės ir subjektinės civilinės (konkrečiau – daiktinės) teisės įgyvendinimo santykio problematiką. Visų pirma paminėtina, kad teisės teorijoje, t. y. doktrininio požiūriu, yra įprasta teisę skirstyti į objektyviają ir subjektyviają (subjektinę)²¹. *Objektinė teisė, kaip tam tikrų taisyklių visuma, bendriausia prasme nustato ir užtikrina bendrą socialinę norminę tvarką. Subjektinė teisė, išreiškianti asmens galimybę elgtis tam tikru būdu, susieja objektyviają socialinę tvarką su visuomenėje nusistovėjusių vertybių sistema*²². Atskyrus šias dvi teisės sampratas (t. y. pripažinus šių terminų skirtingumą) ir atsižvelgiant į tai, kad šioje darbo dalyje aktualus subjektinės civilinės (daiktinės) teisės įgyvendinimo turinys, iškyla poreikis kiek plačiau aptarti ir subjektinės teisės įgyvendinimo sąvoką.

Pagal vyraujančią teisės teorijos doktriną, „*Igyvendinti subjektinę teisę – tai naudotis įgyta teise į susikurtą konkretų gėrį, legalizuojant šį naudojimąsi atitinkamu pozityvių ir negatyvių pareigų vykdymu*“²³. Susiaurinant subjektinės teisės įgyvendinimą iki civilinių teisių įgyvendinimo, darytina išvada, jog „įgyvendinti subjektinę civilinę teisę“ reiškia leidimą civilinės teisės subjektams naudotis atitinkamomis civilinėmis teisėmis (pvz. naudotis daiktu; gauti iš daikto naudojimo pajamas) arba reikalauti, kad kiti asmenys susilaikytų nuo tam tikrų civilinės teisės subjektui nenaudingų veiksmų (pvz. reikalauti, jog kiti asmenys negadintų turto; kad kitas asmuo be savininko sutikimo nesinaudotų iš daikto gaunama nauda). Taigi, „*Subjektinės civilinės teisės įgyvendinimas – tai galimybių, kurias suteikia atitinkama subjektinė teisė, realizavimas. (...) Civilinių teisių įgyvendinimas yra procesas, kurio rezultatas tas, kad teisių turėtojas tų teisių pagrindu patenkina*

²¹ Teisės skirstymo į objektyviają (objektinę) ir subjektyviają (subjektinę) doktriną pripažįsta (ir plėtoja) dauguma teisės teorijos (filosofijos) mokslininkų: savo knygoje „Grynoji teisės teorija“ subjektyviosios ir objektyviosios akto prasmės teoriją pateikia vienas žymiausių pozityviosios teisės ir normatyvizmo atstovų H. Kelzenas (Vilnius: Eugrimas, 2002.P.44.); „subjektinės“ ir „objektyviosios“ teisės sampratą savo darbuose aprašo S. Vansevičius (Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.P.107-110.); doktrininio požiūriu subjektinės teisės (kaip „pareigų vykdymu konkretaus asmens susikurto leistino elgesio“) ir objektinės teisės (kaip teisės normų sistemos) santykį savo darbuose išsamiai nagrinėja A. Vaišvila (Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2009.P.57.).

²² Baublys L., Beinoravičius D., Kaluina A. ir kt. Teisės teorijos įvadas. Vilnius: Leidykla MES, 2010.P.17.

²³ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2009.P.391.

savo materialinius ir dvasinius poreikius“²⁴ Tačiau taip pat pripažįstama, jog subjektinių civilinių teisių įgyvendinimas negali būti atsietas nuo tas teises legalizuojančių pareigų vykdymo. Teisės teorijos doktrinoje suformuota nuomonė, jog pareigų vykdymas gali būti suprantamas *negatyviai* („tai toks naudojimas teisėmis, kai susilaikoma nuo kito asmens teisei žalingų veiksmų“²⁵) ir *pozityviai* („tai toks naudojimas teise, kuris reikalauja iš teisės turėtojo atlikti kito asmens ar organizacijos naudai teigiamus veiksmus, siekiant jais legalizuoti savo teisę visuomenėje ir kartu įgyti teisę reikalauti, kad tas „kitas asmuo“ vykdytų šios teisės turėtojo naudai grįžtamąsias pareigas“²⁶). Pakankamai lakoniškai civilinių teisių įgyvendinimą apibrėžia ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso²⁷ (toliau – „CK“) 1.137 str.: „Asmenys savo nuožiūra laisvai naudojami civilinėmis teisėmis, tarp jų ir teise į gynybą. Įgyvendindami savo teises bei vykdydami pareigas, asmenys turi laikytis įstatymų, gerbti bendro gyvenimo taisykles ir geros moralės principus bei veikti sąžiningai, laikytis protingumo ir teisingumo principų.“ Kaip matyti, tiek teisės teorija, tiek ir konkrečios teisės normos civilinių teisių įgyvendinimą apibūdina kaip procesą, kurio metu teisės subjektas naudojami jam įstatymų suteiktomis ir/ar neuždraustomis teisėmis, kartu apibrėžiant tokio naudojimosi būtinais sąlygas: naudojimas teisėmis yra ribojamas įstatymų, geros moralės, sąžiningumo, protingumo ir teisingumo principų bei turi būti legalizuotas atitinkamų pareigų vykdymu.

Atsižvelgiant į tyrimo objektą, toliau konkretizuojant subjektines civilines teises iki daiktinių teisių, susiduriame su daiktinės teisės įgyvendinimo klausimais. Pirmiausia, su daiktinės teisės objekto problematika.

Lietuvos civilinės teisės moksle vyrauja nuostata, kad subjektinė daiktinė teisė – tai konkretaus asmens teisė į konkretų daiktą²⁸. „Ši teisė nustato teisės turėtojo leistino elgesio ribas panaudojant daiktą savo poreikiams tenkinti“²⁹. Daiktinės teisės sąvoka pateikta ir CK 4.20 str.: „Daiktinė teisė – tai absoliuti teisė, pasireiškianti teisės turėtojo galimybe įgyvendinti valdymo, naudojimo ir disponavimo teises ar tik kai kurias iš šių teisių.“ Turint tokią teisės normos konstrukciją, galima be didesnių diskusijų patikėjimo teisę priskirti prie daiktinės teisės objekto, kadangi remiantis CK 4.106 str. 1 d., „Turto patikėjimo teisė – tai patikėtinio teisė patikėtojo nustatyta tvarka ir sąlygomis valdyti, naudoti perduotą turtą bei juo disponuoti.“ Kaip matyti, patikėjimo teisė laikytina savarankiška daiktine teise, turinti visus tris daiktinės teisės turinio

²⁴ Baranauskas E., Karulaitytė-Kvinauskienė I., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2007.P.417.

²⁵ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2009.P.389.

²⁶ Ten pat.

²⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

²⁸ Baranauskas E., Laurinavičius K., Pakalniškis V. ir kt. Daiktinė teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010.P.27.

²⁹ Ten pat.

elementus: teisę turtą valdyti, naudoti ir juo disponuoti. Tuo pačiu patikėjimo teisė išlaiko išskirtinius, tik jai būdingus naudojimo bruožus: specifinį turto patikėtojo ir patikėtinio teisinį santykį bei iš šio santykio išplaukiantį turto patikėjimo teisės naudojimo tikslą.

Nepaisant aukščiau nurodytų aplinkybių, autoriaus nuomone, patikėjimo teisės vieta daiktinių teisių kontekste Lietuvoje yra nepelnytai nuvertinta. Pagal vyraujančią daiktinės teisės doktriną, patikėjimo teisė laikoma „išvestine daiktine teise“ ir „nuosavybės teisės įgyvendinimo būdu“³⁰. Šis mokslinis vertinimas visiškai suprantamas ir pateisinamas, turint omenyje tai, kad patikėjimo sutartį reglamentuojančiose teisės normose vienareikšmiškai nustatyta, jog „Turto perdavimas kitam asmeniui patikėjimo teise nepakeičia turto nuosavybės teisės. Perduoto turto savininku ir toliau lieka patikėtojas.“³¹

Tačiau, siekiant ne iš esmės pakeisti ir/ar paneigti iki šiol buvusį daiktinės teisės sampratą reglamentavimą, o turint tikslą išplėsti patikėjimo teisės panaudojimo galimybes (su visais iš to išplaukiančiais teigiamais elementais), tuo pačiu siekiant visapusiškesnės ir nuoseklesnės civilinės teisės subjekto (ir kitų trečiųjų asmenų, kurie nelaikytini pilnaverčiais civilinės teisės subjektais³²) teisių ir teisėtų interesų apsaugos, autoriaus nuomone, šioje srityje būtina imtis ganėtinai revoliucinių perrašymų.

Visų pirma, prieš pradėdant nagrinėti galimus (siūlomus) patikėjimo teisės reglamentavimo pakeitimus, norėtusi atkreipti dėmesį, jog jie (galimi pakeitimai) yra skirti ne „naujos patikėjimo teisės doktrinos“ sukūrimui, o tik esamos praplėtimui ir nuoseklesniam patikėjimo teisės normų taikymui. Be to, šie pakeitimai turėtų prisidėti ir prie tinkamesnės asmenų teisių ir teisėtų interesų apsaugos.

Kaip jau buvo minėta, patikėjimo teisės, kaip ir nuosavybės teisės, turinį sudaro visi daiktinės teisės turinio elementai (teisės): turto valdymas, naudojimas ir disponavimas juo. Todėl, manytina, jog vieninteliu jos (patikėjimo teisės) savarankiškumą nuo nuosavybės teisės paneigiančiu veiksniu lieka minėta CK 6.953 str. 2 d. („Turto perdavimas kitam asmeniui patikėjimo teise nepakeičia turto nuosavybės teisės. Perduoto turto savininku ir toliau lieka patikėtojas.”).

³⁰ Kaip jau buvo minėta, atsižvelgiant į esamą patikėjimo teisės sutarties reglamentavimą (CK 6.953 str. 2 d. „Turto perdavimas kitam asmeniui patikėjimo teise nepakeičia turto nuosavybės teisės. Perduoto turto savininku ir toliau lieka patikėtojas.”), patikėjimo teisė laikytina „išvestine daiktine teise“ (Baranauskas E., Laurinavičius K., Pakalniškis V. ir kt. Daiktinė teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010.P.31.). Minėtame daiktinės teisės vadovėlyje taip pat nurodoma, jog „Patikėjimo teisė ir svetimo turto administravimas – nuosavybės teisės įgyvendinimo būdas, suteikiantis daiktines teises paskirtam daiktui (turto) valdytojui“ (Ten pat. P.32.). Be to, aprašant patikėjimo teisės turinį, nurodoma, kad „Patikėjimo teisės turinį, kaip ir nuosavybės teisės turinį, sudaro naudojimo valdymo ir disponavimo teisės. Tačiau šių teisių apimtis yra siauresnė nei nuosavybės teisės, nes tai lemia patikėjimo teisės kaip išvestinės teisės prigimtis. Nuosavybės teisė į patikėjimo teise perduodamą turtą išlieka patikėtoju“ (Ten pat. P.197.).

³¹ CK 6.953 str. 2 d.

³² Nepilnamečių, senų, ligotų asmenų, neveiksnių ar ribotai veiksmingų asmenų ir kitų socialiai pažeidžiamų asmenų.

Atsižvelgiant į susiklosčiusią faktinę situaciją, kai turbūt vieninteliais patikėjimo teisės subjektais Lietuvoje yra valstybė (savivaldybės)³³, kaip turto patikėtojai, ir valstybės (savivaldybių) įstaigos ir įmonės, kaip turto patikėtiniai, minėtas teisinis reguliavimas ir ganėtinai logiškas ir pagrįstas³⁴. Todėl turbūt niekam nekyla abejonių dėl būtinybės išsaugoti (apsaugoti) valstybės (savivaldybių) turtą (išskyrus jo privatizavimo atvejus). Tačiau ar verta imperatyviomis teisės normomis visais atvejais uždrausti privatiems asmenims susitarti dėl patikėjimo sutarties turinio? Autoriaus nuomone, atsakymas į šį klausimą nėra ir negali būti paprastas ir nediskuotinas. Viena vertus, minėto imperatyvo panaikinimas (tiksliau – išimties dėl privataus turto įvedimas) pakoreguotų patikėjimo teisės doktriną: patikėjimo sutarties pagrindu konkrečiam tikslui galėtų būti perleidžiama nuosavybės teisė į privatų turtą. Kita vertus, tokių išimčių įtvirtinimas patikėjimo teise reglamentuojančiose teisės normose neabejotinai paskatintų nuosavybės teisės subjektų iniciatyvos laisvę ir turto turėtojai (patikėtojai), dar būdami gyvi³⁵, turėtų galimybę savo turtą (ar jo dalį) paskirti konkrečiam asmeniui, kuris dėl objektyvių priežasčių negali (nemoka) savimi materialiai pasirūpinti, gerovei ir/ar kitais patikėtojo turto patikėjimo sutartyje nustatytais tikslais.

Taigi, autoriaus nuomone, teisės normose, kuriose nustatytas imperatyvas, draudžiantis turto patikėjimo teisės sutarties pagrindu perleisti nuosavybės teisę į turtą (CK 6.953 str. 2 d.), galėtų būti įtvirtintos tam tikros išimties, susijusios su patikėjimo sutarties subjektu ir objektu. Minėta prasme išimtinis subjektas galėtų būti fiziniai asmenys, ne komerciniais tikslais perleidžiantys jiems nuosavybės teise priklausantį turtą patikėtinui, kuris turėtų pareigą (ir atsakomybę) jam perduotą daiktą valdyti, naudoti ir juo disponuoti konkrečiam asmeniui naudai ir gerovei. Taip pat su šia (patikėjimo sutarties subjekto) išimtimi tiesiogiai būtų susijusi ir patikėjimo sutarties objekto išimtis: tokiu objektu galėtų būti tik privataus pobūdžio (t. y. ne valstybei ir/ar savivaldybėms nuosavybės teise priklausantis) turtas arba labdara ir parama bei kitos įstatymo saugomos prioritetingos vertybės.

³³ Išskyrus investicinių fondų ir privačių pensijų kaupimo atvejus.

³⁴ Šiuo metu valstybės ir savivaldybių turtas valdomas, naudojamas ir juo disponuojama Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymą // Valstybės žinios. 1998, Nr. 54-1492. Pagal šio įstatymo 8¹ str. „Valstybės ir savivaldybių turtas turi būti valdomas, naudojamas ir juo disponuojama rūpestingai, siekiant užtikrinti visuomenės interesų tenkinimą; 2) efektyvumo; šis principas reiškia, kad sprendimais, susijusiais su valstybės ir savivaldybių turto valdymu, naudojimu ir disponavimu juo, turi būti siekiama maksimalios naudos visuomenei; 3) racionalumo; šis principas reiškia, kad valstybės ir savivaldybių turtas turi būti tausojamas, nešvaistomas ir racionaliai tvarkomas; 4) viešosios teisės; šis principas reiškia, kad sandoriai dėl valstybės ir savivaldybių turto turi būti sudaromi tik teisės aktu, reglamentuojančių disponavimą valstybės ir (ar) savivaldybių turtu, nustatytais atvejais ir būdais”.

³⁵ Šioje darbo vietoje autorius patikėjimo sutartį oponuoja su testamentu ir paveldėjimo teisiniais santykiais, kada turtas ir su turtu susijusi nauda paveldėtojams (naudos gavėjams) atsiranda tik po testatoriaus mirties.

Atkreiptinas dėmesys, jog išsamesnė minėtų išimčių nustatymo analizė: išimčių taikymo tikslai, prielaidos ir sąlygos, kartu su konkrečiais (galimais) šiuo metu galiojančių teisės normų papildymais, pateikiama tolimesniuose šio darbo skyriuose.

2. ESAMOS PRIVAČIOS NUOSAVYBĖS TEISĖS ĮGYVENDINIMO PATIKĖJIMO TEISE REGLAMENTAVIMAS

2.1. Patikėjimo teisinius santykius reglamentuojančių teisės aktų problematika

Atsižvelgiant į darbo turinio specifiką, šiame skyriuje plačiau bus nagrinėjami tie teisės aktai, kurie patikėjimo teise reglamentuoja privačios nuosavybės įgyvendinimo teisinius santykius, tuo tarpu kiti teisės aktai, kurie teises ir pareigas nustato teisės subjektams įgyvendinant patikėjimo teisę viešosios nuosavybės atžvilgiu, bus aptariami tik ta apimtimi, kiek jie bus susiję su privačios nuosavybės įgyvendinimu.

Remiantis teisinės valstybės principu, autoriaus nuomone, vertėtų teisės aktų analizę pradėti nuo pagrindinio teisės akto ir visos teisės sistemos pagrindo – Lietuvos Respublikos Konstitucijos³⁶ (toliau – „Konstitucija“) aptarimo. Nors Konstitucijoje tiesiogiai ir nėra įtvirtintų nuostatų dėl patikėjimo teisės taikymo, tačiau, atsižvelgiant į Konstitucijai keliamus tikslus ir jos vietą visoje šalies teisinėje sistemoje, manytina, jog tai ir nėra būtina. Autoriaus manymu, patikėjimo teisės reglamentavimo ištakos glūdi Konstitucijos 23 str., kuriame kalbama apie nuosavybės teisę³⁷, jos saugojimą, ir neliečiamybę. Taip pat tam tikras gaires patikėjimo teisės taikymui nubrėžia ir Konstitucijos 46 str., kuriame nurodoma, jog Lietuvos ūkis grindžiamas privačios nuosavybės teise, asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva. Būtent su asmens ūkinės veiklos laisvės ir iniciatyvos skatinimu bei subjektyvių teisių panaudojimo praplėtimu ir yra susijusi šio darbo problematika, todėl laikytina, jog ir pagrindiniame šalies įstatyme – Konstitucijoje – įtvirtintos nuostatos yra pagrindas įstatymų leidėjui ir teisės praktikams (įstatymų taikytojams) labiau atsižvelgti į privačios nuosavybės subjektų poreikius ir tinkamesnę jų (teisės subjektų) teisių ir teisėtų interesų apsaugą.

³⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

³⁷ Plačiau patikėjimo teisės ir nuosavybės santykis analizuojamas 1.3. šio darbo skyriuje.

Pagrindinis patikėjimo teisės santykius reglamentuojantis ir teisės instituto sampratą nustatantis teisės aktas yra Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas³⁸ (toliau – „CK“), tiksliau, jo IV knygos II dalies VI skyrius (Turto patikėjimo teisė) ir VI knygos IV dalies L skyrius (Turto patikėjimas). Kaip jau buvo minėta pirmojoje darbo dalyje, patikėjimo teisė laikytina viena iš daiktinės teisės rūšių. Atsižvelgiant į tai, autoriaus nuomone, yra ganėtinai keista, jog turto patikėjimo teisė žymiai detaliau reglamentuota CK VI knygoje „Prievolių teisė“ nei CK IV knygoje „Daiktinė teisė“³⁹. Įstatymų leidėjas, nustatydamas minėtą patikėjimo teisės reglamentavimo modelį, tikėjosi, jog CK IV knygoje „Daiktinė teisė“ pakaks trumpai nustatyti patikėjimo teisės esminius bruožus, tuo tarpu pagrindinį teisinį reguliavimą išdėstė kartu su patikėjimo sutartį reglamentuojančiomis teisės normomis. Be to, atkreiptinas dėmesys, jog VI knygoje reglamentuota tik turto patikėjimo sutartis, t. y. tik vienas iš kelių patikėjimo teisės atsiradimo pagrindų, pamirštant kitus, lygiaverčius, patikėjimo atsiradimo pagrindus, pvz. įstatymą, testamentą, teismo sprendimą ir kt. Autoriaus nuomone, tai galėjo turėti įtakos ir menkam patikėjimo teisės, kaip daiktinės teisės instituto pritaikomumo lygiui (nekalbant apie viešąją nuosavybę), kadangi neturint detaliai ir nuosekliai reglamentuotos patikėjimo teisės instituto sampratos, sunku būtų tikėtis didelio privačios nuosavybės teisės subjektų susidomėjimo patikėjimo teise ir plataus jos pritaikomumo. Juolab, kad tokio pobūdžio daiktinė privatinė teisė Lietuvoje atsirado (buvo vėl inkorporuota į Lietuvos teisės sistemą) sąlyginai neseniai⁴⁰.

Toliau analizuojant privačios nuosavybės įgyvendinimą patikėjimo teise reglamentuojančius teisės aktus reikėtų paminėti ir Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymą⁴¹. Šiame, iš pirmo žvilgsnio darbei neaktualiame⁴², teisės akte galima aptikti ir privačios nuosavybės įgyvendinimui patikėjimo teise aktualių teisėkūros krypčių. Minėtame įstatyme nurodyti atvejai ir sąlygos, kuomet, siekiant bendros visuomeninės naudos, valstybė (savivaldybės) turi galimybę investuoti į privataus kapitalo investicinį fondą: vadovaujantis Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 19 str. 1 d. 6 p., „*Valstybės ir savivaldybių turto investavimas – tai valstybei ar savivaldybei nuosavybės teise priklausančio turto, kaip įnašo, perdavimas: (...) įsigyjant Lietuvos Respublikoje arba kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje ar Europos*

³⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

³⁹ CK IV knygos VI skyriuje įtvirtinti vos penki straipsniai, reglamentuojantys patikėjimo teisės sampratą ir jos taikymo pagrindus.

⁴⁰ Plačiau patikėjimo teisės raida aptariama 1.1. šio darbo skyriuje.

⁴¹ Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 54-1492.

⁴² Šiame darbe ir jo (darbo) dalyje analizuojami teisės aktai, reglamentuojantys privačios, o ne viešos nuosavybės įgyvendinimą patikėjimo teise.

ekonominės erdvės valstybėje įsteigto ir sukauptas lėšas Lietuvos Respublikoje investuojančio investicinio fondo, kuris yra privataus kapitalo kolektyvinio investavimo subjektas, siūlomu investicinių vienetų. „Atkreiptinas dėmesys, jog pagal galiojančius teisės aktus, valdymo įmonė investicinį fondą sudarantį turtą valdo, naudoja ir juo disponuoja turto patikėjimo teise⁴³. Vadinasi, valstybės ar savivaldybių turtas, investuotas į privatų investicinį fondą, tam tikrai atvejais galėtų būti laikytinas specialia privačios nuosavybės teisės įgyvendinimo patikėjimo teise forma. Todėl, kaip matyti, intensyvėjant viešo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimui bei šiuo pagrindu turtą panaudojant bendrais, visuomenei naudingais tikslais, griežtas turto skirstymas į privatų ir viešą palaipsniui (ateityje), manytina, praras savo aktualumą.

Taip pat analizuojant teisės aktus, reglamentuojančius patikėjimo teisę, būtina paminėti Hagos konvenciją dėl teisės, taikytinos patikėjimo santykiams, ir sprendimų patikėjimo teisės klausimais pripažinimo⁴⁴ (toliau – „Hagos konvencija“). Ši konvencija apibrėžia pagrindines turto patikėjimo teisės taikymo gaires bei tarptautinio pripažinimo nuostatas. Hagos konvencija netgi pateikia esmines juridines charakteristikas, kurioms egzistuojant (arba neegzistuojant) galima konstatuoti, jog atsiradęs teisinis santykis laikytinas „turto patikėjimo teisiniu santykiu“. Pagal konvencijos nuostatas pripažinus, jog tai – „patikėjimo teisės reguliuojamas teisinis santykis“, jį vienodai (su tam tikromis išimtimis, nustatytomis nacionaliniuose teisės aktuose) pripažįstą ir taiko visos prie konvencijos prisijungusios valstybės.

Nors Lietuvos teisinėje sistemoje įtvirtintos privataus turto patikėjimo teisės normos iš dalies (keliais bruožais) ir atitinka Hagos konvencijoje nurodytas esmines turto patikėjimo teisės charakteristikas, tačiau pastebima ir nemažai skirtumų bei iš anksto „užprogramuotų“ šios teisės taikymo problemų.

Pirmiausia paminėtina, jog pagal Lietuvoje galiojančios privatinės teisės nuostatas patikėjimo teisės įgyvendinimas siejamas tiesiog su galimybe turtą naudoti ir valdyti ne turto savininkui, o kitam asmeniui (patikėtiniui), pernelyg nesigilinant į tokio pobūdžio turto naudojimo tikslą⁴⁵ ir galimas jos (patikėjimo teisės) taikymo kryptis. Tuo tarpu Hagos konvencijoje numatyta, jog valstybės, prisijungusios prie konvencijos, savo nacionaliniuose teisės aktuose pačios turėtų išsamiai nustatyti patikėjimo teisės normų naudojimo tikslą, t. y. į tą gėrį ir naudą, kurių siekiama įtvirtinant konkretų teisinį reguliavimą: „*Siekiant šioje Konvencijoje nustatytų tikslų, sąvoka „patikėjimo teisė“ reiškia inter vivos arba mirties atveju atsiradusius teisinius santykius, kuriais*

⁴³ Plačiau apie patikėjimo teisę valdomą ir investicinį fondą sudarantį turtą kalbama 3.1 skyriuje.

⁴⁴ Convention on the law applicable to trusts and on recognition // <http://www.hcch.net/upload/conventions/txt30en.pdf>.

⁴⁵ CK 4.106 straipsnio 2 dalyje., kuri nustato patikėjimo teisės tikslus, tik abstrakčiai nurodoma, jog „*Patikėjimo teisė nustatoma asmeniniais tikslais, privačiai ar visuomenei naudai.*”

patikėtojas perduoda turtą patikėtinio kontrolei, siekiant užtikrinti naudos gavėjo interesus arba konkrečiam tikslui. (...) Patikėjimo teisė turi šias charakteristikas: (...) c) patikėtinis turi teisę ir pareigą, už kurias jis yra atsakingas, valdyti, naudoti ir disponuoti turtu, atsižvelgiant į patikėjimo teisės sąvoką ir specialias pareigas, nustatytas įstatymo.“

Taip pat atkreiptinas dėmesys į Hagos konvencijos 2 straipsnį, kuriame nustatyta, jog „nuosavybės teisės į patikėjimo teisės objektą turėtojas yra patikėtinis arba kitas asmuo, tačiau pastaruoju atveju turtas išlieka patikėtinio vardu“. Tuo tarpu pagal CK 6.953 str. 2 d., „Turto perdavimas kitam asmeniui patikėjimo teise nepakeičia turto nuosavybės teisės. Perduoto turto savininku ir toliau lieka patikėtojas.“. Autoriaus nuomonė, būtent šis turto patikėjimo teisės charakteristikų neatitikimas lemia esminius Lietuvoje egzistuojančios ir anglosaksų teisės tradicijas turinčių valstybių turto patikėjimo teisės instituto sampratų skirtumus bei tuo pačiu turi įtakos menkam jo (patikėjimo teisės instituto) naudojimui ir paplitimui Lietuvoje veikiančių privačios nuosavybės teisės subjektų ūkinėje komercinėje veikloje.

Lietuva, kaip ir daugelis kitų Europos valstybių, kuriose vyrauja kontinentinės teisės tradicija, iki šiol nėra prisijungusi prie Hagos konvencijos⁴⁶. Turbūt neįmanoma tiksliai nustatyti ir įvardinti visų objektyvių priežasčių, kodėl taip atsitiko, tačiau, autoriaus nuomone, pagrindinė Lietuvos neprisijungimo prie minėtos konvencijos priežastis yra pernelyg skirtingas Lietuvos teisės aktuose ir Hagos konvencijoje nustatytas turto patikėjimo teisės reguliavimas. Visuotinai pripažįstama⁴⁷, jog Lietuvoje vyrauja „absoliučios nuosavybės doktrina“, kurios egzistavimas nesuderinamas su bet kokiomis savininko teisių į jo nuosavybės teise turimą turtą modifikacijomis. Nesistengiant kardinaliai pakeisti nusistovėjusios ir gilias tradicijas turinčios „absoliučios nuosavybės doktrinos“, tačiau siekiant kiek didesnės asmens ūkinės laisvės užtikrinimo ir iniciatyvos skatinimo, autoriaus nuomone, vertėtų į konservatyvų nuosavybės teisės reglamentavimą įnešti kiek dinamiškesnių nuosavybės teisės „variacijų“ (tam tikrų išimčių), pirmiausia, susijusių su privačios nuosavybės įgyvendinimu patikėjimo teise⁴⁸.

Todėl, nepaisant šiame darbo skyriuje paminėtų esminių patikėjimo teisės sampratų skirtumų, Lietuvai⁴⁹ vertėtų rimtai apsvarstyti galimybę prisijungti prie Hagos konvencijos. Tai

⁴⁶ Šiuo metu prie Hagos konvencijos dėl turto patikėjimo teisės taikymo ir pripažinimo yra prisijungusios 15 valstybių: Australija, Kanada, Kinija (Hong Kongas), Kipras, Prancūzija, Italija, Liuksemburgas, Malta, Monakas, Olandija, Šveicarija, Didžioji Britanija, Jungtinės Amerikos valstijos, Lichtenšteinas ir San Marinas. Kai kurios iš jų prie Hagos konvencijos prisijungė su tam tikromis išlygomis.

⁴⁷ Plačiau nuosavybės teisės ir patikėjimo teisės santykis bei „absoliučios nuosavybės doktrina“ nagrinėjami 1.3. ir kituose šio darbo skyriuose.

⁴⁸ Plačiau 2.4. šio darbo dalyje.

⁴⁹ t. y. Lietuvos įstatymų leidėjui (Lietuvos Respublikos Seimui) bei teisės aktų iniciatyvos teisę turinčioms ir projektus rengiančioms institucijoms (Lietuvos Respublikos Teisingumo, Ūkio ir Užsienio reikalų ministerijoms ir kt.).

derėtų padaryti visų pirma dėl to, jog juridinę galimybę prisijungti prie konvencijos Lietuvos (ir kitų kiek kitokią patikėjimo teisės sampratą turinčių valstybių) atveju suteikia pati Hagos konvencija, t. y. jos 2 str., kuriame įtvirtinta, jog „*Tam tikrų patikėtojo teisių ir pareigų išsaugojimas bei faktas, jog patikėtinis gali turėti naudos gavėjo teises, nebūtinai yra nesuderinami su patikėjimo teisės egzistavimu*“.

Pagrindinis argumentas, dėl ko, autoriaus nuomone, Lietuva turėtų prisijungti prie Hagos konvencijos yra tai, kad visos prie konvencijos prisijungusios šalys yra įpareigojamos pripažinti kitos šalies (taip pat prisijungusios prie konvencijos) patikėjimo teisinius santykius, atsiradusius (sukurtus) toje šalyje. Ši aplinkybė tampa ypač aktuali, kai kalbame apie konkrečias valstybes, kurios jau yra prisijungusios prie Hagos konvencijos. Visiems žinoma, kad didelė Lietuvos gyventojų dalis jau yra emigravusi į anglosaksų teisės tradicijas turinčias valstybes, tokias kaip Didžioji Britanija, Amerika, Australiją ir kt.⁵⁰ Savaiame suprantama, jog daugelis emigravusių lietuvių minėtose valstybėse turi (ar dar turės) ūkinių komercinių ar darbo santykių. Problema tampa aktuali, tuomet, kai minėtose valstybėse Lietuvos piliečiai tampa patikėjimo teisinių santykių subjektais ir/ar jie tampa atsakingi už tam tikrų savo prievolių įvykdymą⁵¹ tiek Lietuvoje, tiek ir užsienio valstybėse (kurios yra prisijungusios prie Hagos konvencijos). Analogiška situacija yra ir su užsienio piliečiais, kuriems atsiranda juridinės prievolės Lietuvoje ir, kurie yra patikėtojai (ar patikėtiniai) savo šalyje. Visais šiais atvejais iškyla patikėjimo teisinių santykių pripažinimo ir bendros patikėjimo teisės koncepcijos nebūvimo problema.

Dėl skirtingo šalių teisinio reguliavimo ir bendros pripažinimo sistemos nebūvimo gali atsirasti reali grėsmė, jog bus pažeistos ne tik minėtų patikėjimo teisės subjektų teisės, bet ir teisėti valstybės institucijų interesai. Todėl, siekiant išvengti minėtos patikėjimo teisės pripažinimo problematikos, manytina, jog yra būtina Lietuvai prisijungti prie Hagos konvencijos. Juolab, kad minėti procesai (emigracija, laisvas asmenų judėjimas, pasaulinė globalizacija, o kartu ir teisinių santykių su užsienio elementu spartus didėjimas), ateityje tik intensyvės. Todėl, autoriaus nuomone, parengti teisinį pagrindą, kuris leis išspręsti daugelį minėtų juridinių problemų, reikia jau šiandien.

Svarus argumentas prisijungimo prie Hagos konvencijos naudai yra ir prie konvencijos jau prisijungusių valstybių sąrašas. Prie Hagos konvencijos prisijungusios valstybės turi vienas iš didžiausių ekonomikų, jau nekalbant apie jų politinį vaidmenį pasaulyje (Jungtinės Amerikos valstijos, Prancūzija, Didžioji Britanija ir kt.). Neabejotina, jog Lietuvai prisijungus prie Hagos

⁵⁰Šioje darbo vietoje autorius kalba apie nors ir kontinentinės teisės tradicijas išlaikiusias, tačiau prie Hagos konvencijos prisijungusias šalis, pvz. Prancūziją, Italiją, Olandiją ir kt.).

⁵¹ Išsamiau patikėjimo teisės subjektų civilinė atsakomybė analizuojama šio darbo 2.3. skyriuje.

konvencijos, tai turėtų teigiamos įtakos Lietuvos, kaip turinčios stabilią teisinę sistemą, bet kartu ir dinamiškos valstybės, įvaizdžiui, kas sąlygotų ir skatintų minėtų valstybių investicijas Lietuvoje.

Kiti teisės aktai⁵², kurie privačios nuosavybės įgyvendinimo patikėjimo teise reguliuoja tik epizodiškai, šioje darbo dalyje plačiau nenagrinėjami.

2.2. Privačios nuosavybės įgyvendinimo patikėjimo teise subjekto ir objekto probleminiai aspektai

Toliau nagrinėjant privačios nuosavybės įgyvendinimo patikėjimo teise ypatumus neišvengiamai susiduriame su patikėjimo teisės subjekto ir objekto problemineis aspektais.

Pradedant detaliau analizuoti privačios nuosavybės įgyvendinimo patikėjimo teisės subjekto klausimą, nenorom priverčiama kiek kritiškiau pažvelgti į CK įtvirtintą⁵³ turto patikėjimo teisės subjektų sąvoką: „*Turto patikėjimo teisės subjektai (patikėtiniai) Lietuvos Respublikoje yra valstybės ar savivaldybių įmonės, įstaigos ir organizacijos, taip pat gali būti kiti juridiniai ir fiziniai asmenys.*“ Autoriaus nuomone, minėta teisės normos konstrukcija netiesiogiai parodo privačios nuosavybės (t. y. ne valstybės ar savivaldybių turto) įgyvendinimo patikėjimo teise vietą teisės sistemoje bei tuo pačiu atskleidžia ir įstatymų leidėjo požiūrį į ją. Patikėjimo teisės pagrindiniais subjektais nurodant valstybės ar savivaldybių įmones, įstaigas ir organizacijas, o kitus (t. y. privačius juridinius ir fizinius asmenis) išskyrus į atskirą grupę bei papildomai nurodžius, jog šie subjektai „*taip pat gali būti*“ patikėjimo teisės subjektais, neoficialiai įtvirtinamas šių subjektų „fakultatyvumas“ valstybės ir savivaldybių įstaigų atžvilgiu. Analogiška situacija yra ir su teisės normos, reglamentuojančios patikėjimo teisės turinį⁵⁴, struktūra. Atsižvelgiant į šio darbo problematiką, autoriaus manymu, minėtas teisinis reguliavimas neprideda prie privačios nuosavybės įgyvendinimo patikėjimo teise vystymosi ir geresnės privačių asmenų teisėtų interesų apsaugos, todėl ateityje, kartu su kitais (turinčiais daugiau praktinės reikšmės) teisės normų papildymais, turėtų būti keičiamas.

Pagal galiojantį teisinį reguliavimą, pagrindinis reikalavimas patikėjimo teisės steigėjui (patikėtojui) yra reikalavimas turėti neapribotą daiktinę teisę į patikėjimo objektu esantį daiktą:

⁵² Lietuvos Respublikos kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 74-3424, Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas // Valstybės žinios 2007, Nr. 17-626, Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 55-1765, Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 75-3472, Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 17-627, Lietuvos Respublikos indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymas // 2002, Nr. 65-2635 ir kt.

⁵³ CK 4.106 str. 1 d.

⁵⁴ CK 4.109 str. 1 ir 2 d.

„Patikėjimo teisės steigėju (patikėtoju) gali būti turto savininkas arba kitas įstatymo nustatytas tokią teisę turintis asmuo.“⁵⁵ Reikalavimas steigėjui būti turto savininku didesnių diskusijų nesukelia. Tačiau kokiais atvejais įstatymas gali nustatyti šio reikalavimo išimtis? Turint galvoje patikėjimo teisės (privачios nuosavybės įgyvendinimo prasme) naujumą ir menką teisės normų naudojimą, susidaro įspūdis, jog tokių išimčių išties nėra daug. Minėtomis išimtimis, pirmiausia, turėtume laikyti įgaliotas valstybės ir savivaldybių įstaigas, kurios viešosios teisės pagrindu yra įgaliotos patikėjimo teisės pagrindu perduoti turtą jo naudotojams (dažniausiai kitoms valstybės ir savivaldybių įstaigoms ir organizacijoms⁵⁶). Bet tai, kaip minėta, taikoma ne privataus, o valstybės ir savivaldybių turto atžvilgiu. Tuo tarpu išimtimi, susijusia su privataus turto perdavimu patikėjimo teise, reikėtų laikyti globos (rūpybos) atstovus. Tačiau, autoriaus manymu, šią išimtį derėtų vertinti itin atsargiai, kadangi pagal galiojančių teisės normų nuostatas, „*Neveiksnaus ar ribotai veiksnus asmens turtą ir jo duodamas pajamas globėjas ar rūpintojas turi naudoti išimtinai neveiksnaus ar ribotai veiksnus asmens interesais.*“⁵⁷ Todėl vargu ar praktikoje bus daug atvejų, kada turto perleidimas kitam asmeniui jį valdyti bus atliekamas išimtinai neveiksnaus ar ribotai veiksnus asmens interesais⁵⁸. Be minėtų aplinkybių, asmens, kuriam reikalinga globa (rūpyba) turtui ir jo galimiams suvaržymams taikoma dar ir papildoma, teisminė, kontrolė: „*Sandoriams, kurių suma didesnė nei penki tūkstančiai litų, sudaryti yra reikalingas išankstinis teismo leidimas.*“⁵⁹

Taigi, darytina išvada, jog pagal esamą teisinį reguliavimą, beveik neegzistuoja realiai taikytinų išimčių, kurios leistų ne privачios nuosavybės turėtojui (savininkui) būti patikėjimo steigėju (patikėtoju).

Dar vienas patikėjimo teisės subjekto (kartu ir objekto) probleminis klausimas yra susijęs su CK 2.48 str. 2 d. taikymo nuostatomis. Pagal minėta straipsnį, „*Turtas, kurį juridinis asmuo valdo, naudoja ir juo disponuoja patikėjimo teise, priklauso juridinio asmens steigėjui ar dalyviui nuosavybės teise*“. Minėta norma, atrodytų, yra visai logiška, jeigu patikėjimo teisės subjektais galėtų būti tik viešieji juridiniai asmenys: šiuo teisiniu reguliavimu siekta „užtvirtinti“ principą, jog, nors valstybės ir/ar savivaldybių įstaigos patikėjimo teise turtą valdo, naudoja ir juo disponuoja, tačiau tikrasis šio turto savininkas visuomet yra valstybė (ar savivaldybės). Tačiau šia norma tarsi „užmirštama“, jog patikėjimo teisės subjektu gali būti ne tik viešieji, bet ir privatūs juridiniai

⁵⁵ CK 6.957 str.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 7 ir 8 str.

⁵⁷ CK 3.244 str. 1 d.

⁵⁸ Šioje vietoje būtų galima kalbėti apie tam tikrą globotinio asmens lėšų investavimą (investavimą į investicinius fondus ir kitas investicijas), arba neveiksnaus ar ribotai veiksnus asmens nekilnojamojo turto perleidimą valdyti patikėjimo teise profesionaliems turto administratoriams. Tačiau šioje vietoje primintina, jog rūpintis globotinio turto yra sudėtinė paties globėjo ar rūpintojo pareiga ir kompetencija (CK 3.238 – 3.240 str.).

⁵⁹ CK 3.244 str. 2 d.

asmenys, kurie nevaržomai gali būti tiek turto patikėtojai⁶⁰, tiek ir patikėtiniais⁶¹. Taigi, taip išeitu, jog visais atvejais turtas, kurį privatus juridinis asmuo valdo, naudoja ir juo disponuoja patikėjimo teise, nuosavybės teise turi priklausyti būtent to juridinio asmens steigėjui (ar dalyviui). Atkreiptinas dėmesys, jog nėra išsamaus paaiškinimo dėl šios teisės normos prasmės bei tikslingumo ir šią teisės normą aiškinančiame Civilinio kodekso komentare. Jame tiesiog abstrakčiai nurodoma, jog „*Juridinis asmuo patikėjimo teise gali turėti kitokio turto, tačiau tai nebus turtas, kaupiamas kaip kapitalas.*“⁶² Kokia tikroji šios teisės normos įtvirtinimo prasmė bei tikslas taip ir lieka neaišku. Toks teisinis reguliavimas ne tik nepagrįstai suvaržo privataus juridinio asmens teises, tiksliau – galimybes jam laisvai tapti turto patikėtinium, bet, autoriaus manymu, yra net ir nelogiškas, todėl keistinas.

Toliau analizuojant patikėjimo teisės subjekto problematiką, reikėtų apžvelgti patikėtojo ir naudos gavėjo santykį, t. y. panagrinėti, ar gali turto patikėtojas ir naudos gavėjas sutapti ir, ar gali patikėtinis būti naudos gavėju? Atsakymai į šiuos klausimus slypi CK normų konstrukcijose (turinyje). Į pirmąjį klausimą reikėtų atsakyti „taip“, kadangi pati teisės norma, nustatanti patikėjimo sutarties sampratą, įpareigoja⁶³ turto patikėtinį jam patikėtą turtą valdyti, naudoti ir juo disponuoti patikėtojo ar jo nurodyto asmens (naudos gavėjo) interesais. Tipiniu šio atvejo pavyzdžiu galėtų būti patikėjimo teisiniai santykiai, atsiradę tarp valdymo įmonės ir kliento dėl investavimo į investicinio fondo vienetus: klientas (patikėtojas) patikėjimo teise perleidžia savo lėšas valdymo įmonei (patikėtiniumi), kuri, būdama kolektyvinio investavimo profesionalu, valdo (investuoja) kliento turtą, siekdama jam (klientui) konkrečios finansinės naudos. Atsakymas į antrąjį klausimą išplaukia iš pačios patikėjimo sutarties sampratos ir tikslo: patikėjimo sutartimi patikėtojas perduoda turtą valdyti tik paties patikėtojo, ar trečiojo asmens interesais. Leidus, jog pagal patikėjimo sutartį perduotas turtas būtų valdomas paties naujojo valdytojo (patikėtinio) interesais, atsirastų nebe patikėjimo, o nuomos, panaudos, o, perdavus nuosavybę į turtą, – ir pirkimo – pardavimo ar dovanojimo teisiniai santykiai. Minėtą draudimą patikėtiniumi kartu būti ir naudos gavėju įtvirtina ir CK 958 str. 3 d., „*Patikėtinium negali būti vienintelis naudos gavėjas pagal turto patikėjimo sutartį.*“ Panašus požiūris į draudimą patikėtiniumi būti kartu ir naudos gavėju, išreiškiamas ir civilinės (daiktinės) teisės vadovėliuose.⁶⁴

⁶⁰ CK 6.957 str.

⁶¹ CK 4.107 str. 1 d., 6.958 str. 1 d.

⁶² Mikelėnas V., Bartkus G., Mizaras V ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. 2 knyga: Asmenys. Vilnius: Justitia, 2001.P.125.

⁶³ CK 6.953 str. 1 d.

⁶⁴ Daiktinės teisės vadovėlyje išreiškiama analogiška nuomonė, jog „*Lingvistinis 6.958 straipsnio, kuriame nurodoma, kad patikėtinium negali būti vienintelis naudos gavėjas pagal turto patikėjimo sutartį, aiškinamas dar neatskleidžia šios*

Daugeliu patikėjimo teisinių santykių atvejų veikia atskiras naudos gavėjas, kuris nėra sutarties šalis (patikėtojas), todėl turto patikėjimo sutartis laikytina tipišku sutarties trečiojo asmens pavyzdžiu. Taigi, jeigu sudaręs sutartį asmuo išlygo, kad iš sutarties atsiradusi prievolė turi būti įvykdyta trečiajam asmeniui, tai prievolę įvykdyti turi teisę reikalauti tiek sudaręs sutartį asmuo, tiek ir trečiasis asmuo, kurio naudai išlygtas prievolės įvykdymas⁶⁵. Tuo atveju, jeigu patikėtinis, valdydamas turtą trečiojo asmens naudai, pažeidė savo, kaip patikėtinio sutartyje ar įstatyme nustatytas pareigas, ir dėl savo galimai pažeistų teisių gynimo naudos gavėjas (tretysis asmuo) kreipėsi į teismą, patikėtinis gali pareikšti trečiajam asmeniui tokius pat atsikirtimus, kokius ji galėtų reikšti išlygą padariusiai šaliai, t. y. patikėtojui.⁶⁶

Pereinant prie patikėjimo teisės objekto problematikos, būtina išskirti ir specialius patikėjimo subjekto atvejus, kuomet patikėjimo teisinių santykių subjektu gali būti asmenys, turtą valdantis ne daiktine, bet ir prievolinėmis ar išimtinėmis teisėmis: pvz. kredito įstaigose lėšas laikantys indėlininkai, autorių teisių ir patentų turėtojai ir kiti reikalavimo ar išimtinių teisių pagrindu turintys turto asmenys. Nepaisant to, skirtinga turto (turtinių teisių) prigimtis nepakeičia turto sampratos esmės ir turto patikėtojai vis tiek laikytini patikėtų teisių turėtojais, t. y. savininkais, bei tuo pačiu atitinka CK 6.957 str. įtvirtintus patikėjimo sutarties subjektui keliamus reikalavimus.

CK 6.956 str. 1 d. įtvirtintas ganėtinai platus objektų, kurie gali būti patikėjimo teisės objektais, ratas: „Patikėjimo teisės objektais gali būti nekilnojamieji ir kilnojamieji daiktai, vertybiniai popieriai ar kitoks turtas.“ Turbūt daugiausia neaiškumu bei laisvės įvairioms interpretacijoms palieka įstatymo leidėjo įtvirtinta nuostata „kitoks turtas“. Tačiau visais atvejais, prieš priskiriant (ar nepriskiriant) konkretų daiktą (turtą) prie leidžiamų patikėjimo teisės objektų, būtina įsitikinti, ar jis atitinka pagrindinį patikėjimo teisės objektui keliamą reikalavimą – galimybę būti juridiskai atskirtu, kadangi pati patikėjimo teisės esmė netoleruoja galimybės sumaišyti patikėtinio kitais teisiniais pagrindais valdomą turtą su jam patikėjimo teise perduotu turtu. Šis

normos tikrosios prasmės. Ši nuostata turėtų būti aiškinama sistemiškai ją siejant su CK 6.953 straipsnio 1 dalimis, kurioje pateikiama turto patikėjimo sutarties samprata (...) Taigi turto patikėtinis, naudodamasis perduotu jam turtu, jį valdydamas ar juo disponuodamas, veikia patikėtojo (arba naudos gavėjo) interesais rūpindamasis šiuo turtu, didindamas jo vertę. Vykdam tokią veiklą gauta nauda priklauso turto patikėtojui ar jo nurodytam trečiajam asmeniui. Patikėtinis už savo atliktą darbą turi teisę gauti atlyginimą, jeigu kitaip nėra nustatyta sutartyje (CK 6.958 str). Jeigu patikėtinis būtų pripažintas naudos gavėju, tai prieštarautų patikėjimo teisės tikslams, todėl CK 6.958 straipsnyje nustatytas draudimas turėtų būti aiškinamas kaip draudimas patikėtinui būti ir naudos gavėju.“ (Baranauskas E., Laurinavičius K., Pakalniškis V. ir kt. Daiktinė teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010.P.200).

⁶⁵ CK 6.191 str. 1 d.

⁶⁶ CK 6.191 str. 5 d.

poreikis atskirti patikėtiniui patikėjimo teise perduotą turtą yra įtvirtintas ir teisės normose.⁶⁷ Įstatymas tuo pačiu patikėtinį įpareigoja sudaryti ir tvarkyti jam patikėjimo teise perduoto turto apskaitą, o atsiskaitymams, susijusiems su patikėto turto tvarkymu, patikėtinis privalo atidaryti atskirą sąskaitą kredito įstaigoje. Priešingu atveju (neatskyrus patikėtiniui patikėjimo teise perduoto turto nuo jo kitais pagrindais valdomo turto) iškiltų nemažai nesusipratimų ir/ar piktnaudžiavimų dėl patikėjimo teise perduoto turto apimties, iš to turto gaunamų pajamų atskyrimo bei būtų kitaip supainiojamos patikėjimo teisinių santykių pagrindu kylančios patikėtinio teisės ir pareigos bei atsakomybė. Be to, patikėtojo patikėtiniui perduotas turtas šiuo atveju galėtų būti išieškotas patikėtinio kreditorių pagal su patikėjimo teise perduotu turtu nesusijusias prievoles.

Nagrinėjant patikėjimo teisės probleminius klausimus, reikėtų aptarti ir sunkumus, kurie išsklų atskiriant kilnojamuosius daiktus, tiksliau – juos identifikuojant. Dėl nekilnojamojo turto objektų ar transporto priemonių identifikavimo didelių problemų nėra: toks turtas ir jį identifikuojantys duomenys įstatymų nustatyta tvarka registruojami specialiuose registruose⁶⁸. Vertybiniai popieriai taip pat registruojami atitinkamuose registruose⁶⁹. Daugiausia problemų atsiranda tuomet, kai patikėjimo teisės pagrindu patikėtiniui bandoma perduoti individualiais požymiais neišreikštus daiktus: žemės ūkio produkciją, medžiagų likučius ir kt. Savaiame suprantama, jog, jeigu minėtas individualiais požymiais neišreikštas turtas patikėjimo teise patikėtiniui būtų perduodamas kaip turtinis kompleksas, pvz. žemės ūkio bendrovė, turto atskyrimo problema eliminuotųsi, kadangi turto patikėjimo sutartyje patikėjimo objektu būtų galima nurodyti patį juridinį asmenį (kaip pareigų ir teisių, įskaitant ir turtines, visumą).

Su aukščiau minėta turto atskyrimo problematika susiję ir grynieji pinigai, kadangi juos naudojant civilinėje apyvartoje nuosavybės teisė į konkrečias kupiūras (ar monetas) automatiškai prarandama. Teisės literatūroje visuotinai pripažįstama, jog *„pinigai apibūdinami ne fizinėmis savybėmis, o tik kiekiniu santykiu su abstrakčiu vienetu. Todėl pinigams taikomos CK normos, reglamentuojančios daiktus, apibūdinamus rūšiniais požymiais, ir pakeičiamus daiktus (šios normos taikomos tik gryniems pinigams, nes grynieji pinigai nėra daiktas, o tik mokėjimo priemonė). Tačiau pinigai yra visuotinė civilinės, t. y. mainų, priemonė ir tuo skiriasi nuo kitų daiktų, apibūdinamų*

⁶⁷ Pagal CK 6.961 str. 1 d., *„Turtas, perduotas patikėtiniui patikėjimo teise, turi būti atskirtas nuo patikėtojo ir patikėtinio turto. Patikėtinis privalo sudaryti ir tvarkyti jam perduoto turto apskaitą (balansą), o atsiskaitymams atlikti turi atidaryti atskirą banko sąskaitą.“*

⁶⁸ Nekilnojamasis turtas Lietuvos Respublikos tvarka registruojamas Nekilnojamojo turto registre, o kelių transporto priemonės – Kelių transporto priemonių registre.

⁶⁹ P vz. akcinių bendrovių ir uždarytųjų akcinių bendrovių akcijos registruojamos Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo (Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914) nustatyta tvarka.

*rūšiniiais požymiais.*⁷⁰ Kaip matyti, pasibaigus patikėjimo sutarties terminui, turto savininkui (patikėtoju) jo perduotos pinigų kupiūros nėra gražinamos, todėl grynieji pinigai, kaip specifinis civilinių teisių objektas, negali būti patikėjimo teisės objektas. Pinigų (jų ekvivalento vertės) didinimas civilinėje apyvartoje dažniausiai vyksta kitomis civilinėmis teisinėmis formomis: paskola ar kreditu, indėliu finansų įstaigoje, tačiau po truputį didėja tendencijos didinti pinigų ekvivalentą ir patikėjimo teisės instrumentais: investavimu į investicinius fondus, privačius pensijų fondus ir kt.⁷¹

Patikėtiniui tam tikrais atvejais gali būti perduotos finansų įstaigoje esančios lėšos (t. y. ne grynieji pinigai), kurios gali sudaryti reikalavimo teisę į šią finansų įstaigą (pvz. patikėtojo teisę reikalauti banko gražinti sąskaitoje esančių pinigų ekvivalentą, ar sukauptas palūkanas). Šiuo atveju galima kalbėti apie sąskaitą finansų įstaigoje ar indėlį, kaip turtinę teisę (t. y. turta), galinčia tapti patikėjimo teisės objektu ir perduota valdyti patikėtiniui.

Įstatymas tai pat numato⁷² galimybę turto patikėjimo objektu būti ir įkeistam daiktui. Manytina, jog tokio (sugaržyto finansinėmis prievolėmis) perdavimas patikėjimo teise profesionaliam turto administratoriui (pvz. bankui, investicinei bendrovei) suteiktų galimybes efektyviau šį turta panaudoti, tuo pačiu patikėtoju būtų lengviau vykdyti savo finansines prievoles įkaito turėtoju (kreditoriui).

Apskritai, autoriaus nuomone, egzistuoja tam tikras koreliacinis ryšys tarp patikėjimo teisės objektų ir nuosavybės teisės objektų⁷³: visi patikėjimo teisės objektai kartu yra ir galimi nuosavybės teisės objektai. Tačiau ne visi nuosavybės teisės objektai gali būti patikėjimo teisės objektais, o tik tie, kuriuos galima atskirti nuo patikėtinio turto ir įtraukti į atskirą sąskaitą (balansą).

2.3. Civilinės atsakomybės įgyvendinant privačios nuosavybės teisę patikėjimo teise ypatumai

Primintina, kad teisės teorijoje teisinę atsakomybę yra įprasta laikyti teisės subjektų įsipareigojimu ir teisiniu jų įpareigojimu naudotis leidimais (teisėmis) vykdant atitinkamas pareigas, kartu nurodymu, kad tokių pareigų nevykdymas virs atitinkamų teisių praradimu ar siaurimu.⁷⁴

⁷⁰ Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002.P.182.

⁷¹ Plačiau 3.1. šio darbo skyriuje.

⁷² Pagal CK 6.962 str. 1 d. „Įkeisto turto perdavimas kitam asmeniui patikėjimo teise neatima iš įkaito turėtojo teisės išieškoti iš to turto“.

⁷³ „Pagrindinis požymis, teisiniu požiūriu skiriantis daiktus kaip civilinių teisių objektus nuo kitų materialaus pasaulio dalykų, - tai galimybė nustatyti subjektų teises ir pareigas, susijusias su daiktais.“ (Baranauskas E., Laurinavičius K., Pakalniškis V. ir kt. Daiktinė teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010.P.76).

⁷⁴ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2009.P.440.

Todėl svarbią vietą patikėjimo teisės įgyvendinime užima teisinė patikėjimo subjektų atsakomybė, kadangi pastaroji turi tiesioginės įtakos patikėjimo teisės subjektų teisėms ir pareigoms. Kartu ji lemia ne tik pačių patikėjimo teisės subjektų (ypač kalbant apie fizinius asmenis), bet ir jų šeimos narių gerovę.

Kiek mažiau klausimų ir diskusijų kyla dėl patikėtinio atsakomybės. Jo atsakomybė ganėtinai išsamiai reglamentuota CK 6.965 str. Minėtame straipsnyje atskirai išskiriama patikėtinio atsakomybė prieš naudos gavėją ir patikėtoją⁷⁵ bei patikėtinio atsakomybė trečiųjų asmenų atžvilgiu⁷⁶.

Tačiau tam tikrų neaiškumų iškyla jei dėl patikėto turto naudojimo iškiltų deliktinė atsakomybė: pvz. patikėjimo teise valdomame bute įvyko santechnikos įrangos avarija ir iš buto ištekėjęs vanduo apliejo kaimyninius butus. Aišku, kaimynai dėl to patyrė materialinių nuostolių ir šiuos nuostolius stengiasi prisiteisti. Akivaizdu, kad tokiu atveju turėtų būti taikomas CK 6.266 str., kuriame įtvirtinta statinio savininko (valdytojo) atsakomybė⁷⁷. Tačiau kas šiuo atveju turėtų būti laikomas statinio valdytoju ir koku teisiniu pagrindu turėtų šie nuostoliai būti atlyginti? Analogiški klausimai kiltų ir dėl patikėjimo teise perduotų gyvūnų⁷⁸ padarytos žalos (CK 6.267 str.). Atsakymų į juos pirmiausia turėtume ieškoti CK 6.963 str. 1 d., pagal kurią „*Patikėtinis, laikydamasis įstatymo ir sutarties, įgyvendina savininko teises į jam perduotą patikėjimo teise turtą.*“ Nors šiame straipsnyje patikėtinui nustatomos tik savininko teisės (o ne pareigos ir/ar atsakomybė), didesnių diskusijų, jog šiuo atveju statinio savininku (valdytoju) ir atsakingu už žalą asmeniu turėtų būti turtą valdantis patikėtinis, teismų praktikoje iškilti neturėtų. Juolab, kad tam tikras gaires šioje vietoje nubrėžia ir CK 6.965 str. 4 d., kurioje nurodyta, jog „*Skolos pagal prievoles, atsiradusios turtą patikėjimo teise valdant, naudojant ar juo disponuojant, apmokamos iš patikėto turto.*“ Be to, šiame straipsnyje papildomai įtvirtinta, jog tuo atveju, jeigu patikėto turto skoloms padengti neužtenka, jos apmokamos iš patikėtinio ar net patikėtojo turto (jeigu neužtektų ir patikėtinio turto). Iki galo šiuos neaiškumus išsprendžia (kiek žalos atsiradimas yra susijęs su didesnio pavojaus šaltinių padaryta žala) CK 6.270 str. 2 d.: „*Atsakovas pagal šį straipsnį yra didesnio pavojaus šaltinio valdytojas, t. y.*

⁷⁵ Remiantis CK 6.965 str. 1 d., „*Patikėtinis, kuris tinkamai nesirūpino jam perduotu turtu ir patikėtojo bei naudos gavėjo interesais, turi atlyginti naudos gavėjui arba patikėtojui nuostolius, padarytus dėl turto praradimo ar sugedimo, ir negautas pajamas.*“

⁷⁶ Pagal CK 6.965 str. 4 d., „*Skolos pagal prievoles, atsiradusios turtą patikėjimo teise valdant, naudojant ar juo disponuojant, apmokamos iš patikėto turto. Jeigu šio turto nepakanka, tai išieškoma iš patikėtinio turto, o kai neužtenka ir šio turto, – iš patikėtojo kito turto.*“

⁷⁷ Civilinės teisės moksle tokia statinių savininko (valdytojo) atsakomybė įvardijama kaip „atsakomybė be kaltės“: pirmiausia statinio (patalpų) savininkas (valdytojas) beveik visais atvejais privalo atlyginti jo statiniu padarytą žalą, o tik vėliau (jau atlyginęs žalą) turi regreso teise reikalauti nuostolių atlyginimo iš asmens, kuris iš tikrųjų yra kaltas dėl žalos atsiradimo.

⁷⁸ Pvz. patikėjimo teise perdavus gyvulių ūkį, kaip turtinį kompleksą.

asmuo, valdantis šį šaltinį nuosavybės, patikėjimo teise ar kitokiu teisėtu pagrindu (panaudos, nuomos ar kitokios sutarties pagrindu, pagal įgaliojimą ir t. t.)”.

Tačiau, autoriaus nuomone, daugiausia diskusijų kelia bei net galimų korekcijų (papildymų) reikalauja patikėtojo teisinę atsakomybę reglamentuojančios teisės normos, kadangi būtent su patikėtojo interesų apsauga (arba nesugebėjimo juos apsaugoti) tiesiogiai yra susijęs patikėjimo teisės naudojimo intensyvumas ir paplitimas nuosavybės teisės subjektų tarpe. Su patikėtojo atsakomybe bei jos sąlygomis betarpiškai susiję ne tik pačių patikėtojų interesai, bet ir jų (patikėtojų) šeimos narių gerovė: patikėjimo teisiniu pagrindu išimtinai šeimos poreikių užtikrinimo tikslu profesionaliam patikėtiniui (pvz. finansų įstaigai, specialiai turto valdymo bendrovei ar advokatui) perleidus konkretų šeimos turtą, legaliu būdu būtų užtikrinami būtiniausi šeimos poreikiai.

Pagal šiuo metu galiojantį teisinį reguliavimą, *„Išieškoti pagal patikėtojo kreditorių ieškinius iš turto, perduoto patikėjimo teise, draudžiama, išskyrus atvejus, kai patikėtoju iškeliamą bankroto bylą ar jis tampa nemokus. Iškelus patikėtoju bankroto bylą ar jam tapus nemokiam, turto patikėjimo teisė baigiasi, o turtas turi būti gražintas patikėtoju.”*⁷⁹ Šioje vietoje pirmiausia nenorom pastebimas netiesioginis patikėtojų išskyrimas į patikėtojus, kurie gali bankrutuoti ir patikėtojus, kurie bankrutuoti negali, kadangi pagal šiuo metu galiojančius teisės aktus bankrutuoti gali tik juridiniai asmenys⁸⁰. Vadinasi, pagal esamą teisinį reguliavimą, fizinis asmuo turi pranašumą prieš juridinį asmenį, kadangi jo (juridinio asmens) bankroto bylos iškėlimo atveju pastarasis netenka teisės remtis jo patikėjimo teise perduoto turto apsaugą prieš kreditorius įtvirtinančia teisės norma. Kaip minėta, juridiniam asmeniui iškėlus bankroto bylą, turto patikėjimo teisė baigiasi, o turtas gražinamas patikėtoju, tiksliau – patikėtojo bankroto administratoriui, kuris įstatymu yra įgaliotas⁸¹ atstovauti įmonę ir jos kreditorius. Tuo tarpu fizinis asmuo, patikėjimo juridiniu pagrindu perleidęs savo turtą patikėtiniui, jį privalo netiesiogiai susigrąžinti (įtakoja kreditoriams) tik labai abstrakčios aplinkybės – savo nemokumo – atveju.

⁷⁹ CK 6.961 str. 2 d.

⁸⁰ Šiuo metu Lietuvoje pagrindinius bankroto teisinius santykius reglamentuoja Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010. Jo 1 str. 2 d. įtvirtinta, jog *„Įstatymas taikomas visiems juridiniams asmenims, įregistruotiems Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka (toliau – įmonės), išskyrus biudžetines įstaigas, politines partijas, profesines sąjungas, religines bendruomenes ir bendrijas.”* Teisės projektų ar teorinės koncepcijos formomis Lietuvoje ne kartą buvo pasirodęs ir Fizinį asmenų bankroto įstatymas (leidžiantis bankroto bylas kelti ir fiziniams asmenims), tačiau, atsižvelgiant į šalies politinę, ekonominę bei finansų politiką, jo priėmimo laikas ir sąlygos, autoriaus manymu, yra labai neaiškus ir miglotas.

⁸¹ Pagal Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 11 str. 3 d. 14 p., *„Administratorius gina visų kreditorių, taip pat bankrutuojančios įmonės teises ir interesus, organizuoja ir atlieka būtinus bankroto proceso darbus“*.

Nemokumas, autoriaus nuomone, yra viena iš abstrakčiausių sąvokų (tuo pačiu ir sunkiausiai įrodinėjamų aplinkybių), sutinkamų privatinėje teisėje. O jos įtvirtinimas „nemokumą“ siejant su tam tikrų teisių ir pareigų atsiradimu – nemenkas iššūkis ne tik teisę teoriniu lygmeniu analizuojantiems mokslininkams, tačiau ir konkrečias bylas nagrinėjantiems teismams.

Aiščiausiai ir tiksliausiai nemokumo sąvoka apibrėžiama Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2 str. 8 d.: „*Įmonės nemokumas – įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės.*“ Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog šiuo atveju kalbama tik apie įmonės, t. y. juridinio asmens, „nemokumą“, kurio patikėjimo teise perleisto turto priverstinį sugražinimą įstatymas (CK 6.961 str. 2 d.) jau sieja su tikslesne ir, įrodinėjimo atžvilgiu, žymiai aiškesne aplinkybe – juridinio asmens bankroto bylos išskėlimu.

Įvairiose Civilinio kodekso nuostatose minimos sąvokos „nemokumas“ turinys taip pat nebūtinai turi atitikti tuos nemokumo kriterijus, kurie apibrėžti Įmonių bankroto įstatyme (ĮBĮ 2 str. 8 d.). Atvirkščiai, nemokumas ten dažniausiai siejamas su objektyviu nepajėgumu vykdyti skolininko finansinių įsipareigojimų (teorinė nemokumo samprata), o ne su kvalifikuotu nemokumo apibrėžimu, kuris pateikiamas ĮBĮ.⁸² Tokį aiškinimą patvirtina ir teismų praktika: „*Taip pat nepagrįstu laikytinas apeliando argumentas, kad piniginių lėšų pervedimo atsakovui metu UAB „Utvilsta“ nemokumas nebuvo patvirtintas arba tuomet galėjo būti tik laikinas įmonės nemokumas. Teisėjų kolegija pažymi, kad reikia išskirti faktinį ir teisinį įmonės nemokumą. Teisinis įmonės nemokumas konstatuojamas priėmus nutartį išskelti įmonei bankroto bylą dėl nemokumo. Tačiau jau iki to momento egzistavo faktinis įmonės nemokumas, kurį patvirtina aukščiau nurodytų aplinkybių visuma.*“⁸³ Su nemokumo sąvoka, kalbant apie juridinius asmenis, susiduriama ne tik bankroto, bet ir restruktūrizavimo atvejais. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymo⁸⁴ 2 str. 1 d. yra įtvirtinta analogiška „nemokumui“ „finansinių sunkumų turinčios įmonės“ sąvoka: „*Finansinių sunkumų turinti įmonė – įmonė, kuri negali vykdyti prievolių ir sumažinti nuostolių, kurie, kreditoriams nesuteikus pagalbos, priverstų ją nutraukti veiklą ir bankrutuoti.*“ Atkreiptinas dėmesys, jog pati nemokumo sąvoka minėtame įstatyme apibrėžta nėra, tačiau šiuo atveju juridinio asmens kreditoriams suteikiama dar daugiau vietos įvairioms interpretacijoms dėl galimo juridinio

⁸² Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kt. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009.P.75.

⁸³ Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2007-12-04 nutartis c. b. Nr. 2A-579/2007 // www.infollex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2010-10-15.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010.

asmens „nemokumo“, kas galėtų turėti lemiamos įtakos patikėjimo teisinių santykių pabaigai ir perleisto turto priverstiniam gražinimui (kreditorių naudai) patikėtoju.

Taigi, visuotinai pripažįstama, jog egzistuoja „teisinis“ bei „faktinis“ įmonės nemokumas. Kaip žinia, antrąją nemokumo formą (faktinį nemokumą), kuriai autorius priskirtų ir CK 6.961 str. 2 d. nurodytą „nemokumą“, įrodyti yra nepalyginamai sunkiau, todėl, autoriaus manymu, įstatymo leidėjas, priimdamas aptariamą CK normą, kartu įtvirtino ir tam tikrą juridinio asmens diskriminaciją fizinio asmens atžvilgiu. Darytina išvada, jog teisinis reguliavimas, kuris patikėjimo teisinių santykių pabaigą (tuo pačiu ir patikėtojo turtinę atsakomybę) sieja ne tik su juridinio asmens (patikėtojo) teisiniu nemokumu – bankroto bylos išskėlimu - bet dar ir su faktiniu „nemokumu“, yra laikytinas diskriminuojančiu, lyginant su patikėtoju fiziniu asmeniu, kurio turtinę atsakomybę lemia tik vertinamoji „faktinio nemokumo“ sąlyga, todėl yra tobulintinas.

Tačiau, apsiriboti vien tik patikėtojo teisinio statuso sulyginimo⁸⁵ CK 6.961 str. 2 d. prasme, siekiant iš esmės reabilituoti patikėjimo teisę privačios nuosavybės įgyvendinimo kontekste, ištis neturėtume. Autoriaus įsitikinimu, norint turto patikėjimo teisę priartinti prie nuosavybės teisės subjektų tinkamesnės teisių apsaugos, o tuo pačiu siekiant sukurti turto patikėtoju ir jo šeimos interesams kuo palankesnę juridinę aplinką⁸⁶, būtina imtis kardinalesnių patikėjimo teisės įstatyminio reguliavimo permainų.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog remiantis oficialiais statistiniais duomenimis⁸⁷, nuo 1993 m. iki 2010-09-30 Lietuvoje buvo iškeltos 9836 bankroto bylos. Nors dauguma (7345 iš 9836) iš bankrutavusių juridinių asmenų sudarė uždarnosios akcinės bendrovės, kurios laikytinos ribotos atsakomybės juridiniais asmenimis⁸⁸, tačiau 1525 iš visų bankrutavusių sudarė individualios įmonės, kurių savininkai, neužtekus įmonės lėšų atsiskaityti su kreditoriais, turėjo solidarią atsakomybę prieš įmonės kreditorius. Toliau aptariant fizinių asmenų finansines rizikas plėtojant (ar aktyviai dalyvaujant) komercinių juridinių asmenų veiklą, svarbią vietą užima ir įmonės vadovas, turintis įmonės atžvilgiu aiškiai suformuluotas fiduciarines pareigas ir įstatymuose įtvirtintas jo atsakomybės už juridinio asmens veiklą sąlygas. Fizinis asmuo, aktyviai dalyvaujantis privataus kapitalo juridinio asmens veikloje (kaip individualios įmonės savininkas, pagrindinis (ar vienas iš

⁸⁵ Šioje vietoje autorius kalba apie juridinio ir fizinio asmens teisių galimybių išlaikyti patikėjimo teisinius santykius įstatyminį sulyginimą.

⁸⁶ Savaiame suprantama, neužmirštant ir kitų civilinės apyvartos subjektų, pirmiausia – kreditorių teisėtų interesų.

⁸⁷ Duomenų šaltinis: www.bankrotodep.lt/Apzvalgos.php, prisijungimo laikas: 2010-10-19.

⁸⁸ Ribotos atsakomybės juridinių asmenų dalyvių turtas yra atskirtas nuo juridinio asmens turto ir dalyviai neatsako už ribotos atsakomybės juridinių asmenų prievoles (su tam tikromis išimtimis, susijusiomis su dalyvių sąžiningumu ar nusikalstama veika).

pagrindinių įmonės, kurioje priimami ypač atsakingi sprendimai⁸⁹, įmonės akcininkas, valdymo organas, įgaliotas priimti ir vykdyti svarbiausius įmonei sprendimus) rizikuoja ne tik savo asmenine, tačiau ir visos savo šeimos, įskaitant ir nepilnamečius vaikus, gerove. Dalyje aukščiau minėtų bankroto bylų, ypač kalbant apie individualių įmonių bankrotų atvejus, ūkinė komercinė fizinių asmenų veikla ne tik nepasiteisino, tačiau ir sukėlė daugybę įvairių finansinių sunkumų (jau nekalbat apie socialinius ar psichologinius padarinius šeimos gyvenimui). Minint ūkinės komercinės veiklos rizikingumo pažinimo priemones, visada prisimenama juridinio asmens civilinės atsakomybės draudimo galimybė bei kiti finansinės rizikos mažinimo instrumentai. Tačiau ar tokios pat galimybės yra ir fiziniams asmenims? Išsamiai panagrinėjus Lietuvoje teikiamas draudimo paslaugas, galima nesunkiai rasti tam tikras rizikos mažinančias priemones: sveikatos, gyvybės draudimą, draudimą darbo netekimo atveju ir kt. Tačiau ar šios priemonės yra pakankamos ir pilnai užtikrinančios „ramų ir pilnavertišką gyvenimą“ rizikingą ūkinę komercinę veiklą vykdančioms asmenims, ir, svarbiausia, jų išlaikomiems asmenims (nepilnamečiams vaikams, seniems, neįgaliems asmenims). Deja, Lietuvoje vyrauja visai kita, teisinės valstybės sistemai žalinga praktika „savaip“, „neoficialiai“ susitvarkyti ir paskirstyti savo veiklos riziką: sudarinėjami fiktyvūs turto perleidimo sandoriai (sudaromos dovanojimo sutartys, kurių pagrindu milijonus kainuojantys nekilnojamojo turto objektai perleidžiami „močiutėms“ ir „tetoms“), trečiųjų asmenų vardu padedami neaiškios piniginių lėšų kilmės indėliai ar tiesiog gryniesi pinigai paslepiami ir pan. Iš to išplaukia nemalonių teisiųjų santykių turėjimas su mokesčių administratoriais ar net ikiteisminio tyrimo institucijų pareigūnais. Autoriaus manymu, mažai tikėtina, jog minėti asmenys savo turta visais atvejais bando nuslėpti išimtinai tik negatyviais tikslais. Todėl, siekiant išspręsti šias giliai įsišaknijusias problemas, gal įstatymų leidėjui reiktų ne „užmerkti akis“ ir primygtinai teigti, jog „viskas visuomenėje yra gerai“ arba bejėgiškai su šiais reiškiniais kovoti valstybės prievartos ir „aktyvaus persekiojimo“ priemonėmis, o teisėkūros pagrindu įvedant naujus (tiksliau – patobulinant jau esamus) civilinės teisės instrumentus – šiuo atveju – patikėjimo teisės normas.

Atsižvelgdamas į aukščiau nurodytas aplinkybes ir argumentus, autorius siūlo panaikinti CK 6.961 str. 2 d. nurodytas draudimo išieškoti iš patikėjimo teise patikėtiniui perduoto patikėtojo turto išimtis (patikėtojo bankroto ar nemokumą), paliekant galioti šią teisės normos redakciją: *„Išieškoti pagal patikėtojo kreditorių ieškinius iš turto, perduoto patikėjimo teise, draudžiama.“* Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog, nors autorius ir neatmeta galimybių, jog pataisyta teisės normos konstrukcija ateityje galėtų galioti ir privatiems juridiniams asmenims, tačiau, atsižvelgiant į šio

⁸⁹ Pvz.: įmonės akcininkų sprendimai dėl ilgalaikio didelės vertės turto įsigijimo (pardavimo), dėl leidimo juridiniam asmeniui būti laiduotoju, garantu, dėl rizikingų kreditų ėmimo, dėl sudėtingų turto perleidimo operacijų ir kt.

laikmečio realijas, t. y. dažną verslininkų nesąžiningumą ir piktnaudžiavimą savo teisėmis, autoriaus manymu, pirmiausi minėtas draudimas patikėtojo kreditoriams išieškoti turto patikėjimo objektu esantį turtą turėtų galioti tik fiziniams asmenims, kurie neužsiima ūkine komercine veikla. Taigi, galutinė autoriaus siūloma teisės normos (CK 6.961 str. 2 d.) pakeitimo redakcija galėtų būti tokia: *2. „Išieškoti pagal patikėtojo kreditorių ieškinius iš turto, perduoto patikėjimo teise, draudžiama. Šioje straipsnio dalyje nurodytas draudimas negalioja kai patikėtojas yra juridinis asmuo, kuriam iškeliamą bankroto byla arba kai patikėtojas fizinis asmuo veikia nesąžiningai ir/ar piktnaudžiauja savo teisėmis arba kitais įstatymuose numatytais atvejais⁹⁰. 3. Tuo atveju, jeigu patikėtojui iškeliamą bankroto byla ar jis tampa nemokus, turto patikėjimo teisė baigiasi, o turtas turi būti grąžintas patikėtojui, išskyrus šiame straipsnyje įtvirtintus atvejus. 4. Išieškoti pagal patikėtinio kreditorių ieškinius iš turto, perduoto patikėjimo teise, draudžiama⁹¹.*

Autoriaus nuomone, šis teisės normos pakeitimas (papildymas) galėtų turėti esminės teigiamos įtakos sąžiningiems nuosavybės turėtojams (patikėtojams), jiems apsisprendus legalizuoti apibrėžto turto panaudojimą konkrečioms įstatymus atitinkantiems tikslams.

Oponuojantiems autoriaus išdėstytiems įstatymo pakeitimams, ir teigiant, jog tokie pakeitimai gali tik dar labiau paskatinti asmenis piktnaudžiauti savo teisėmis, verta priminti, jog šioje vietoje niekur nepradingsta tiek įstatyme⁹² įtvirtintos, tiek ir teisminės teisinės gynybos priemonės: pvz. kreditorių teisė ginčyti patikėtojo sudaryto patikėjimo sandorį *actio Pauliana*⁹³ (CK 6.66 str.) ar kita teisminės gynybos priemonė (ieškiniu dėl nuostolių atlyginimo ir kt.). Tuo tarpu sąžiningiems fiziniams asmenims pasiūlius teisinę išeitį užtikrinant jų pačių bei jų artimųjų gerovę, autoriaus nuomone, būtų laimėta žymiai daugiau: būtų realiai užtikrinamas ir plėtojamas teisinės valstybės principas, o toje valstybėje gyvenantis žmogus turėtų realią galimybę išlikti sąžiningas ne tik prieš savo ar savo artimųjų interesus, bet ir prieš įstatymą.

Toks papildomas privačių asmenų⁹⁴ interesų užtikrinimas prisidėtų ne tik prie Konstitucijoje įtvirtintų teisinės valstybės, šeimos, kaip visuomenės pagrindo, asmens ūkinės veiklos

⁹⁰ P vz. kai patikėjimo objektu yra valstybei ar savivaldybėms priklausantis turtas, taip pat kai patikėjimo teisės subjektu yra labdaros ir paramos fondas.

⁹¹ Plačiau apie draudimą išieškoti iš patikėtinio turto šiame kontekste kalbama 2.3. šio darbo skyriuje.

⁹² Nustačius piktnaudžiavimo teise draudimą bendrose CK normose ar net įstatyme įtvirtintus konkrečias piktnaudžiavimo patikėjimo teise piktnaudžiavimo prezumpcijas.

⁹³ Atkreiptinas dėmesys į tai, jog naudinga kreditoriaus teisinės gynybos priemonė nesąžiningai sudaryto sandorio (ir turto patikėjimo sutarties atveju) atveju įtvirtinta CK 6.66 str.: „Kreditorius turi teisę ginčyti skolininko sudarytus sandorius, kurių pastarasis sudaryti neprivalėjo, jeigu šie sandoriai pažeidžia kreditoriaus teises, o skolininkas apie tai žinojo ar turėjo žinoti (*actio Pauliana*). Sandoris pažeidžia kreditoriaus teises, jeigu dėl jo skolininkas tampa nemokus arba būdamas nemokus suteikia pirmenybę kitam kreditoriui, arba kitaip pažeidžiamos kreditoriaus teisės.“

⁹⁴ Ypač labiausiai socialiai pažeidžiamų asmenų: nepilnamečių vaikų, neįgaliųjų asmenų, senyvo amžiaus asmenų, ligonių ir kitų specialios priežiūros reikalaujančių asmenų.

laisvės ir iniciatyvos skatinimo bei kitų pagrindinių principų užtikrinimo. Tuo pačiu Lietuva ženkliai prisidėtų ir prie Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laivių apsaugos konvencijoje įtvirtintų nuostatų puoselėjimo ir plėtojimo.

Šiame kontekste taip pat būtų galima kalbėti ir apie trečiųjų asmenų atsakomybę patikėto turto, tiksliau – subjekto, kuriam jis patikėtas (patikėtinio) atžvilgiu. Pagal CK 6.963 str. 3 d., *„Patikėtinis turi teisę ginti patikėjimo teisę tokiais pat būdais, kokiais yra ginama valdymo ir nuosavybės teisė.“* Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad patikėjimo teisė ginama valdymo ir nuosavybės gynimo būdais (o jie nėra šio tyrimo objektas) bei į tai, kad aktualios susiformavusios teismų praktikos šiuo klausimu beveik nėra, išsamiau patikėjimo teisės gynimas šiame darbe nagrinėjamas nebus.

2.4. Privačios nuosavybės įgyvendinimo patikėjimo teise pritaikomumo problema Lietuvoje

Pradedant nagrinėti patikėjimo teisės pritaikomumo Lietuvoje problematiką, pirmiausia reikėtų pripažinti faktą, jog patikėjimo teisė privačios (ne valstybei ar savivaldybėms priklausančios) nuosavybės kontekste Lietuvoje yra dar labai nauja ir neišplėtotą. Todėl, manytina, jog tokia patikėjimo teisė turėtų būti „imlī“ naujovėms ir dinamiška, prisitaikanti prie besikeičiančių (augančių) privačios nuosavybės teisės subjektų poreikių bei naujų finansinių – ekonominių instrumentų. Tačiau, atmetus besiplėtojančius kolektyvinio investavimo teisinius santykius ir besiformuojančius privačių fondų finansinius – teisinius mechanizmus, likęs patikėjimo teisės privačios nuosavybės įgyvendinimo prasme potencialas beveik nenaudojamas. Kaip jau buvo minėta ankstesniame skyriuje, patikėjimo teisė fiziniams asmenims galėtų būti labai patraukliu ir visapusišku finansinės rizikos mažinimo instrumentu (patikėjimo teisiniu pagrindu perleidžiant turta profesionaliam patikėtinui konkrečiam teisės normas ir sąžiningumo principus atitinkančiam tikslui: paties patikėtojo arba trečiojo asmens naudai). Autoriaus nuomone, patikėjimo teisė, kiek pakoregavus galiojančias teisės normas, galėtų tapti naudinga ir įvairiapusišku turto savininkų teisių įgyvendinimo instrumentu. Toliau vertėtų kiek išsamiau panagrinėti tobulintinas teises normas ir konkrečius galimus (jau esamus ir naujus) turto savininkų teisių įgyvendinimo mechanizmus.

Patikėjimo teisės pritaikomumo klausimus reikėtų pradėti analizuoti sistemiškai, t. y. pirmiausia, turbūt reikėtų pradėti nuo šiuo metu teisės aktais įtvirtintų patikėjimo teisės atsiradimo pagrindų aptarimo. Kaip žinia, CK 4.108 str. įtvirtinti visi galimi patikėjimo teisės atsiradimo pagrindai: įstatymas, administracinis aktas, sutartis, testamentas, teismo sprendimas. Kaip matyti,

šių pagrindų ratas ganėtinai platus, tačiau kiek iš jų (patikėjimo teisės atsiradimo pagrindų) galima sutikti praktikoje?

Kalbant apie įstatymą, kaip turto patikėjimo teisės atsiradimo pagrindą, reikėtų dėmesį atkreipti į apskritai įstatymo vietą ir santykį su patikėjimo teise. Įstatymą, autoriaus nuomone, pirmiausia reikėtų laikyti daugiau „objektinės teisės“, o ne „subjektinės teisės“ kategorija, kadangi sunku atrasti (bent jau pagal galiojančius teisės aktus) daug atvejų⁹⁵, kuomet konkretaus patikėjimo teisinio santykio atsiradimui užtektų vien tik įstatymo pagrindo. Tikėtina, kad ateityje galėtų būti priimti patikėjimo teisės normų pakeitimai, kurie tai leistų, tačiau šiuo metu visais atvejais, siekiant, kad būtų sukurtas konkretus patikėjimo teisinis santykis, yra būtina tam tikro subjekto valia: sutartinių patikėjimo teisinių santykių atveju – šalių valia (išreikšta sutartimi), testamento atveju – testatoriaus valia (išreikšta testatoriaus sudarytu testamentu), teismo sprendimo atveju – teismo valia (materializuota teismo procesiniu dokumentu), tuo tarpu administraciniam akto priėmimui, manytina, taip pat būtina kompetentingos valstybės ar savivaldybės institucijos valia⁹⁶. Todėl, autoriaus nuomone, šiuo metu įstatymas laikytinas ne konkrečių patikėjimo teisinių santykių atsiradimo pagrindu, o bendru patikėjimo teisinius santykius apibrėžiančiu instrumentu, orientuotu į visiems teisės subjektams privalomų teisių ir pareigų nustatymą.

Administraciniu aktu sukuriama patikėjimo teisė – viešosios nuosavybės (valstybei ir savivaldybėms priklausančio turto) valdymo mechanizmas, todėl, atsižvelgiant į šio darbo tyrimo objektą, plačiau nenagrinėtinas. Paminėtina tik tai, jog aplinkybė, kad administraciniu aktu sukurta („įsteigta“) patikėjimo teisė nepatenka į privačios patikėjimo teisės turinį (privačios nuosavybės kontekste) yra įtvirtinta ir įstatyme⁹⁷.

Kitas nevienareikšmiškai vertintinas patikėjimo teisės atsiradimo pagrindas – teismo sprendimas. Teismo vaidmuo civilinių teisinių santykių kūrime netiesiogiai nustatytas CK 1.138 str.: *„Civilines teises įstatymų nustatyta tvarka gina teismas, neviršydamas savo kompetencijos, šiais būdais: 1) pripažindamas tas teises; 2) atkurdamas buvusią iki teisės pažeidimo padėtį; 3) užkirsdamas kelių teisę pažeidžiantiems veiksams ar uždrausdamas atlikti veiksmus, keliančius pagrįstą grėsmę žalai atsirasti (prevencinis ieškinys); 4) priteisdamas įvykdyti pareigą natūra; 5)*

⁹⁵ Turbūt vienintele išimtimi laikytina Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo (valstybės žinios. 2003, Nr. 112-4991) 8 str. 4 d., pagal kurią *„Individualios įmonės savininkui ir jo sutuoktiniui bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausantis turtas perduodamas individualiai įmonei patikėjimo teise, jeigu sutuoktiniai nesusitaria kitaip.“*

⁹⁶ Nors valstybės ir savivaldybių institucijos ir veikia griežtai ribojamos įstatymų, tačiau daugeliu atveju joms (t. y. atsakingiems šių institucijų vadovams) yra palikta diskrecija priimti vienokius ar kitokius sprendimus, įskaitant ir sprendimus dėl patikėjimo teisės atsiradimo.

⁹⁷ Pagal CK 4.109 str. 2 d., *„Kiti (ne valstybė ir savivaldybių įstaigos) juridiniai ir fiziniai asmenys valdo, naudoja patikėtojo jiems perduotą turtą bei disponuoja juo tiek, tokia tvarka bei sąlygomis, kaip nustatyta turto perdavimo patikėjimo teise sutartyje, testamente, teismo sprendime ar įstatyme.“*

nutraukdamas arba pakeisdamas teisinį santykį; 6) išieškodamas iš pažeidusio teisę asmens padarytą turtinę ar neturtinę žalą (nuostolius), o įstatymų arba sutarties numatytais atvejais – netesybas (baudą, delspinigius); 7) pripažindamas negaliojančiais valstybės ar savivaldybių institucijų arba pareigūnų aktus, prieštaraujančius įstatymams, šio kodekso 1.3 straipsnio 4 dalyje numatytais atvejais; 8) kitais įstatymų numatytais būdais.” Kaip matyti patikėjimo teisės sukūrimo atveju aktualiaisiais laikytini pirmasis ir ketvirtasis. Kiek realiai šie būdai teismų veikloje taikomi⁹⁸ – sudėtingas ir sunkiai pamatuojamas klausimas, kurio atsakymų paieškai galėtų būti atliekamas atskiras tiriamasis darbas. Tačiau, teoriniu lygmeniu, teismai, sprenddami ginčus ar nagrinėdami prašymus ne ginčo teiseną, patikėjimo teisę gali įtvirtinti tiesiog ją pripažinus (CK 1.136 str. 1 d. 1 d.) bei nustačius ją konkrečioms ginčo subjektams bei turtui. Taip pat patikėjimo teisė galėtų atsirasti teismams įpareigojant konkretų subjektą įvykdyti pareigą natūrą (CK 1.136 str. 1 d. 4 p.): perleisti subjektui (atsakovui) priklausantį turtą profesionaliam nešališkam patikėtiniui, kuris tą turtą naudotų konkrečiam tikslui (kurio ieškinio pareiškimu siekia ieškovas). Pripažintina, jog tai tik teoriniai „pasiūlymai“ ir rekomendacijos, tačiau, atsižvelgiant į teismų veiklos pobūdį ir jų vietą vykdant teisingumą, kitokio pobūdžio „nurodymų“ teismų veiklos atžvilgiu net ir negalėtų būti.

Kito patikėjimo teisės atsiradimo pagrindo – testamentu, taikymas, atsižvelgiant į esamą teisinį patikėjimo teisės instituto reguliavimą, taip pat, autoriaus nuomone, ganėtinai komplikuoatas ir neperspektyvus. Kaip žinia, paveldėjimo teisiniai santykiai detalčiai reglamentuoti CK penktoje knygoje „Paveldėjimo teisė“. Joje aiškiai išskiriami du galimi paveldėjimo pagrindai: pagal įstatymą (nesant testamentu įtvirtintus imperatyvias paveldėjimo eiles) ir testamentą (t. y. atsižvelgiant į testatoriaus laisvą valią pasirinkti jo turto perėmėjus). Taigi patikėjimo teisinių santykių atžvilgiu gali būti aktualios tik paveldėjimą pagal testamentą reglamentuojančios teisės normos, todėl reikėtų kiek detalčiau paanalizuoti testamentu sudarymo aplinkybes, galimus turto perėmėjus ir pagrindines priežastis, paskatinančias testatorių pasirinkti konkrečius testamente įtvirtinamus turto perleidimo būdus.

Įstatyme⁹⁹ ganėtinai išsamiai paaiškinama testatoriaus galimybė testamentu palikti visą savo turtą savo nuožiūra jo pasirinktam vienam ar keliems įpėdiniams (nepriklausomai nuo giminystės ryšių ar kitų aplinkybių). Todėl šiuo atveju kalbėti apie patikėjimo teisės poreikį yra

⁹⁸ Autoriaus nuomone, vyraujant menkam patikėjimo teisės pritaikomumui, teismo vaidmuo sukūrimui patikėjimo teisinius santykius, yra taip pat ganėtinai menkas. Teismai sprendžiant ginčus ir nustatinėdami teisės ir pareigas (įstatyme nustatytais atvejais turėdami diskrecijos teisę), tikėtina, „renkasi“ žinomesnius ir praktikoje (tiek faktinėje, tiek ir aukštesnių teismų formuojamoje) dažniau aptinkamus teisių gynimo (nustatymo) būdus: pvz. servituto, uzufukto, priverstinės hipotekos, kito turto administravimo priverstinį nustatymą, rūpybą ir kt.

⁹⁹ CK 5.19 įtvirtinta, jog „Kiekvienas fizinis asmuo gali testamentu palikti visą savo turtą arba jo dalį (neiškiriant ir įprastinio namų apstatymo bei apyvokos reikmenų) vienam ar keliems asmenims, kurie yra arba nėra įpėdiniai pagal įstatymą, taip pat valstybei, savivaldybėms, juridiniams asmenims.“

labai sunku: egzistuoja tik du teisės subjektai (testatorius ir įpėdinis (ai)) bei laisva valia testatoriumi palikti jam (jiems) dalį ar visą savo turtą. Todėl iškyla pagrįstas klausimas, kokiais atvejais ir kokių tikslu įstatyme apskritai buvo įtvirtinta galimybė patikėjimo teisiniams santykiams atsirasti būtent testamentu pagrindu? Ieškant atsakymo į šį klausimą vertėtų trumpam grįžti prie patikėjimo teisės (privačios nuosavybės įgyvendinimo prasme) esmės: „*Turto patikėjimo sutartimi viena šalis (patikėtojas) perduoda kitai šaliai (patikėtiniui) savo turtą patikėjimo teise tam tikram laikui, o kita šalis įsipareigoja tą turtą valdyti, naudoti ir juo disponuoti patikėtojo ar jo nurodyto asmens (naudos gavėjo) interesais.*” Iš šioje teisės normoje įtvirtinto patikėjimo teisės turinio, autoriaus manymu, svarbiausi yra šie patikėjimo teisės elementai: turto savininko (patikėtojo arba potencialaus testatoriaus) išreiškiama valia perduoti turtą valdyti, naudoti ir juo disponuoti kitam asmeniui (patikėtiniui), tačiau griežtai apibrėžtu tikslu – paties turto savininko ar trečiojo asmens interesais. Grįžtant prie paveldėjimo teisinių santykių konteksto, darytina išvada, jog patikėjimo santykių atsiradimas testamentu pagrindu gali būti siejamas iš esmės tik su testatoriaus (turto patikėtojo) valia savo turtą (ar jo dalį) perduoti ne įpėdiniui, o kitam, t. y. trečiajam asmeniui. Priešingu atveju, patikėtojui (testatoriui) turtą perleidus patikėtinio (įpėdinio) interesais, būtų nukrypstama nuo patikėjimo teisės sampratos bei pažeidžiamos imperatyvios teisės normos¹⁰⁰.

Kaip matyti, patikėjimo teisės taikymo testamentu pagrindu atveju naudos gavėjas galėtų būti tik tretysis asmuo (t. y. ne įpėdinis), tačiau šioje vietoje susiduriama su dar viena, ne ką menkesne, problema – nuosavybės teisės likimu. Suprantama, jog mirus asmeniui, baigiasi ir visos jo teisės bei pareigos, susijusios su jo turtu. Primintina, kad pagal šiuo metu galiojančią CK 6.953 str. 2 d., „*Turto perdavimas kitam asmeniui patikėjimo teise nepakeičia turto nuosavybės teisės. Perduoto turto savininku ir toliau lieka patikėtojas.*” Teoriškai, t. y. remiantis šia teisės norma, testatorius (net ir po savo mirties) turėtų išlikti turto savininku, tačiau šiuo atveju reikėtų vadovautis kitomis, t. y. *lex specialis* paveldėjimo teisinius santykius reglamentuojančiomis teisės normomis, kuriose įtvirtinta, jog įpėdinis, priimdamas palikimą, kartu priima ir visas teises bei pareigas, susijusias su paveldimu turtu.

Be to, šioje vietoje svarbus ir patikėjimo teisinių santykių pradžios terminas. Pagal CK 5.3 str. 1 d., „*Palikimo atsiradimo laiku laikomas palikėjo mirties momentas, o tuo atveju, kai jis paskelbiamas mirusiu, – diena, kurią įsiteisėjo teismo sprendimas paskelbti palikėją mirusiu, arba teismo sprendime nurodyta mirties diena.*” Darytina išvada, jog ir patikėjimo teisinių santykių atsiradimo momentas turėtų būti siejamas su palikėjo (patikėtojo) mirties momentu.

¹⁰⁰ Turima omenyje CK 6.958 str. 3 d.: „*Patikėtiniu negali būti vienintelis naudos gavėjas pagal turto patikėjimo sutartį.*”

Todėl iškyla klausimas: ar gali testatorius patikėjimo teisės pagrindu turtą perleisti patikėtiniui ne įpėdiniui? Autoriaus manymu, atsakymas į šį klausimą turėtų būti neigiamas dėl esminės priežasties: kaip jau buvo minėta, pagal šiuo metu galiojantį teisinį reguliavimą, *Turto perdavimas kitam asmeniui patikėjimo teise nepakeičia turto nuosavybės teisės. Perduoto turto savininku ir toliau lieka patikėtojas*, todėl akivaizdu, jog po testatoriaus mirties įpėdiniui priėmus palikimu jam perduotą turtą, turto savininku tampa įpėdinis. Šioje vietoje egzistuojant dar ir patikėjimo santykiams, susidaro situacija, kai patikėtojas ir patikėtinis sutampa, tačiau vis dar išlieka patikėjimo teisės pagrindu perleisto turto panaudojimo tikslas – veikti trečiojo asmens, t. y. naudos gavėjo interesais. Taigi, atsižvelgiant į nurodytas aplinkybes, darytina išvada, kad mirus testatoriui, kuris testamentu patikėjimo teise paliko turtą, skirtą trečiojo asmens naudai, patikėtojas ir patikėtinis sutampa – tiek turto patikėtoju, tiek ir turto patikėtiniu tampa įpėdinis. Gavus šias išvadas, iškyla kiti, jau testatoriaus valios klausimai. Ar testatorius, siekdamas apsaugoti socialiai pažeidžiamus trečiuosius asmenis (naudos gavėjus), visada norės, jog patikėjimo teise perleidžiamą turtą valdytų įpėdinis (patikėtinis)? Net ir atmetant atvejus, kai nepasitikima įpėdiniu (potencialiu patikėtiniu) dėl jo galimų nesąžiningų veiksmų trečiųjų asmenų naudai, išlieka objektyvūs įpėdinio (patikėtinio) sugebėjimų ir finansinių galimybių tinkamai valdyti patiktą turtą klausimai. Pvz., ar visais atvejais įpėdinis sugebėtų tinkamai tvarkyti jam perduotą nekilnojamąjį turtą (ypač gausų ir/ar didelės vertės), ar turtinį kilnojamųjų daiktų kompleksą, kad būtų kaip įmanoma labiau užtikrinti trečiojo asmens, kurio naudai būtų įsteigta patikėjimo teisė, interesai? Manytina, kad ne visada. Užsienyje sutinkama, autoriaus manymu, teigiama praktika, kuomet palikėjo turtas patikėjimo teise perduodamas valdyti profesionaliems turto administratoriams: specializuotiems bankams, investicinėms bendrovėms ar patikėjimo teisėje besispecializuojančioms advokatų kontoroms. Patikėjimo pagrindais turtą valdant minėtiems turto administratoriams, maksimaliai išnaudojamas turto potencialas, lengviau sprendžiami turto valdymo juridiniai klausimai, o tuo pačiu būna tinkamiau įgyvendinta palikėjo (patikėtojo) valia – profesionaliai užtikrinami trečiojo asmens, kurio naudai buvo nustatyta patikėjimo teisė, finansiniai interesai.

Autoriaus įsitikinimu, minėta teigiama praktika galėtų būti įtvirtinama ir Lietuvoje, tačiau jai normaliai funkcionuoti „trukdo“ keletas jau anksčiau šiame darbe ne kartą minėtų įstatymo nuostatų. Atkreiptinas dėmesys, jog tokių trikdžių nėra daug, tačiau jie, atsižvelgiant į Lietuvoje tvirtai išsisknijusias kontinentinės teisės tradicijas, laikytini esminiais. Šiuo atveju reikėtų kalbėti apie CK 6.953 str. 2 d.: *„Turto perdavimas kitam asmeniui patikėjimo teise nepakeičia turto nuosavybės teisės. Perduoto turto savininku ir toliau lieka patikėtojas.“*

Atkreiptinas dėmesys, jog kitose teisės sistemose galioja, autoriaus nuomone, kiek funkcionalesnė ir labiau prie teisės subjektų interesų prisitaikanti patikėjimo teisės koncepcija. Tokios koncepcijos esmė ta, kad turto savininkas (patikėtojas) perduoda turtą nuosavybėn kitam asmeniui (patikėtiniui), kuris privalo naudoti jį tam tikram tikslui, o iš turto gaunamą naudą turi perduoti trečiajam asmeniui (naudos gavėjui) arba pačiam patikėjimo teisės steigėjui. Tokiu būdu nuosavybės teisė susidveжина – patikėtinis turi turto nuosavybės teisę, grindžiamą bendrąja teise (*legal title*), o naudos gavėjas turi turto duodamų pajamų nuosavybės teisę, grindžiamą teisingumo teise (*equitable title*).¹⁰¹

Autoriaus manymu, nebūtų protinga iš pagrindų keisti visą Lietuvoje galiojančią nuosavybės teisės doktriną – užtektų į minėtą teisės normą įtraukti keletą išimčių, susijusių su fizinių asmenų¹⁰² galimybėmis patiems nuosavybės teisės subjektams (fiziniams asmenims) turto patikėjimo sutartyje apsispręsti dėl nuosavybės į turtą perleidimo (ar neperleidimo). Tuo pačiu įtvirtinant dar vieną išimtį įstatymų leidėjui, besikeičiant teisės subjektų poreikiams, ateityje nustatyti atskirus atvejus, kuomet nuosavybės perleidimas turto patikėjimo sutartimi yra galimas. Autoriaus nuomone, minėtų išimčių įtvirtinimas ne tik leistų geriau apsaugoti trečiojo asmens, kurio interesais palikėjas (patikėtojas) patikėjimo teisės pagrindu profesionaliems turto administratoriams perduotą valdyti turtą, bet prisidėtų ir prie patikėjimo teisės (privачios nuosavybės įgyvendinimo kontekste) „reabilitacijos“ kitų daiktinių teisių atžvilgiu. Kartu būtų tinkamiau apsaugoti visų nuosavybės teisės subjektų interesai, o aiškesnis patikėjimo teisės turtinių santykių reglamentavimas turėtų teigiamos įtakos visai privatinės teisės sistemai, tokiu būdu (įvedant, tiksliau, reabilituojant patikėjimo teisę) ir užpildant jos galimas spragas bei netobulumus.¹⁰³

Kaip jau buvo minėta, dažniausiai apie patikėjimo teisės įgyvendinimą kalbama viešosios nuosavybės (valstybės ar savivaldybių turto) naudojimo kontekste. Tuo tarpu beveik vieninteliai privачios nuosavybės įgyvendinimo patikėjimo teise atspindžiai matyti besiformuojančiuose kolektyvinio investavimo ir privачių pensijų fondų finansiniuose mechanizmuose. Kitos patikėjimo teisės galimybės dėl objektyvių ir šiame darbe jau ne kartą minėtų priežasčių dar nėra išnaudotos. Atsižvelgiant į tai, laikytina, jog paskutinis patikėjimo teisės atsiradimo pagrindas – sutartis – daugiau ar mažiau yra aptartas kituose šio darbo skyriuose, kuriuose kalbama apie teisinę

¹⁰¹ Mizaras V., Vileita A., Mikelėnas V. ir kt. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009.P.106.

¹⁰² Kaip minėta, autorius išimtį dėl nuosavybės teisės perleidimo, atsižvelgiant į didelį bankrotų skaičių ir dažnus verslininkų nesąžiningumo atvejus, šiuo metu siūlo tik fiziniams asmenims.

¹⁰³ Plačiau apie turto patikėjimo teisės, kaip galimos veiksmingos priemonės prieš turto slėpimo atvejus panaudojimą kalbama šio darbo 2.3. skyriuje.

atsakomybę įgyvendinant patikėjimo teisę bei užsienio gerosios praktikos ženklus Lietuvoje, minint atitinkamų investavimo sutarčių sudarymą.

Todėl, apžvelgus privačios nuosavybės teisės įgyvendinimo patikėjimo teisės problematiką ir nustatčius pagrindinius jos trikdžius, siekiant šiame darbe nagrinėjamų tikslų įgyvendinimo, žemiau autorius pateikia savo požiūrį (išreikštą teisės normų papildymais) į galimus įstatymo pakeitimus.

Autorius siūlytų pakeisti CK 6.953 str. 2 d., šią dalį išdėstant taip: *„Turto perdavimas kitam asmeniui patikėjimo teise nepakeičia turto nuosavybės teisės. Perduoto turto savininku ir toliau lieka patikėtojas. Šioje straipsnio dalyje nurodytos nuostatos dėl nuosavybės teisės netaikomos fiziniams asmenims, kurie turto patikėjimo sutartyje gali įtvirtinti ir kitokias nuostatas dėl nuosavybės perleidimo bei netaikomos palikėjui, kuris testamente turi teisę nustatyti ir kitokią valią, suteikiančią galimybę patikėjimo teisės pagrindu patikėtiniui perleisti ir nuosavybės teisę į turtą.*

3. PRIVAČIOS NUOSAVYBĖS ĮGYVENDINIMO PATIKĖJIMO TEISE TEIGIAMOS TENDENCIJOS IR RAIDOS PERSPEKTYVOS

3.1. Užsienio šalių „gerosios praktikos“ ženklai Lietuvoje

Jau buvo minėta, jog pagrindiniu (ir šiuo metu turbūt vieninteliu) privačios nuosavybės teisės įgyvendinimo patikėjimo teise pavyzdžiu reikėtų laikyti kolektyvinio investavimo ir privačių pensijų fondų teisinių santykių atvejus. Atkreiptinas dėmesys, jog šiuo atveju reikėtų kalbėti apie patikėjimo atsiradimo pagrindą – laisva valia sudaromą patikėjimo teisinius santykius nustatančią ir sukuriančią sutartį. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos kolektyvinio investavimo subjektų įstatymo 2 str. 11 d., *„Investicinis fondas – veiklos forma, kai bendrosios dalinės nuosavybės teise juridiniams ar fiziniams asmenims priklausantis turtas valdymo įmonės valdomas patikėjimo teise laikantis šiame įstatyme ir investicinio fondo taisyklėse nustatytos tvarkos ir sąlygų.“* Be to, pagal minėto įstatymo 32 str. *„Valdymo įmonė investicinį fondą sudarantį turtą valdo, naudoja ir juo disponuoja turto patikėjimo teise.“* Taigi, klientas, norėdamas dalyvauti investavimo procese, su valdymo įmone sudaro investicinių vienetų įsigijimo sutartį, kurioje, be kitų susitarimų, įtvirtinama sąlyga, jog valdymo įmonė, jai pavestas investuoti lėšas valdys patikėjimo teise. Panaši situacija yra ir su savanorišku pensijų kaupimu. Pagal papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo 2 str. 14 d., *„Pensijų fondas – fiziniams asmenims, savanoriškai kaupiantiems pensijas bei mokantiems pensijų įmokas į pensijų fondą, bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausantis pensijų turtas, kurio valdymas perduotas pensijų fondo valdymo įmonei ir kuris investuojamas pagal to pensijų fondo taisykles.“* Tuo tarpu pagal šio įstatymo 31 str. 2 d., *„Valdymo įmonė pensijų turtą valdo, naudoja ir juo disponuoja turto patikėjimo teisės pagrindais.“* Vadinasi, tarp savanoriško pensijų kaupimo kliento ir valdymo įmonės atsiranda panašūs jau aptarti sutartiniai patikėjimo teisiniai santykiai.

Galėtų kilti klausimas – iš kur toks staigus ir drąsus patikėjimo teisinius santykius įtvirtinantis „posūkis“? Gal įstatymų leidėjas iš esmės ketina iš naujo peržvelgti patikėjimo teisės vietą visoje Lietuvoje teisės sistemoje ir išnaudoti jos, kaip dinamiško, lankstaus, tačiau kartu ir patikimo juridinio instrumento potencialą? Tačiau, atrodo, kad patikėjimo teisės taikymas kolektyvinio investavimo teisiniam santykiams tarp valdymo įmonės ir kliento (investuotojo) buvo inicijuotas ne paties įstatymo leidėjo (nors formaliai ir jis priėmė atitinkamą teisės aktą), o vykdant Lietuvos įsipareigojimus į jos teisės sistemą inkorporuoti Europos Sąjungos institucijų priimtas

atitinkamas direktyvas. Kolektyvinio investavimo įstatymo atveju reikėtų paminėti 1985 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyvą 85/611/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su kolektyvinio investavimo į perleidžiamuosius vertybinius popierius subjektais (KIAVPS), derinimo ir 2006 m. rugpjūčio 10 d. Komisijos direktyvą 2006/73/EB, kuria įgyvendinama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/39/EB dėl investicinių įmonių organizacinių reikalavimų ir veiklos sąlygų bei toje direktyvoje apibrėžti terminai (OL 2006 L 241, p. 26).

Kaip matyti, smarkiai veikiami Europos Sąjungos institucijų priimtų atitinkamų direktyvų, kolektyvinio investavimo ir privačių pensijų fondų formuojami privataus pobūdžio patikėjimo teisiniai santykiai vis labiau artina Lietuvos patikėjimo teisės normų sistemą (o kartu ir visos privatinės teisės sistemą) prie bendro visai Europai patikėjimo teisės teisinio reguliavimo, kurio pagrindą sudaro iš bendrosios teisės sistemos perimta „geroji patikėjimo teisės praktika“.

3.2. Kur link krypta privačios nuosavybės teisės įgyvendinimo patikėjimo teise reglamentavimas?

Kaip matyti, šiuo metu patikėjimo teisė (privačios nuosavybės kontekste) intensyviausiai plėtojasi kolektyvinio investavimo teisinių santykių (įskaitant ir savanorišką pensijų kaupimą) pagrindu. Labai tikėtina, jog sudėtingėjant finansiniams piniginių lėšų panaudojimo juridiniams mechanizms bus ieškoma naujų ir lanksčių teisinių priemonių šiems mechanizms suvaldyti. Taip pat šiame patikėjimo plėtros kontekste ne paskutinę vietą užima ir pasauliniu lygiu unifikuojama privatinė teisė: vis daugiau valstybių prisijungia prie tarptautinės privatinės teisės tarptautinių sutarčių, įpareigojančių valstybes, pasirašiusias šias sutartis, į savo teisės sistemas tam tikra apimti perkelti sutartyse įtvirtintas nuostatas. Taip pat jaučiamas bendrosios teisės ir kontinentinės teisės suartėjimas. Ne paslaptis, jog pačios bendrosios teisės valstybės (pirmiausia – Didžioji Britanija) pripažįsta, jog turbūt vienas iš didžiausių bendrosios teisės nuopelnų yra patikėjimo teisės (*trust*) suformavimas. Minėtų teisės sistemų suartėjimas pasireiškia tam tikru natūraliai vykstančiu „naudingiausių“ teisinių mechanizmu mainais. Todėl šiuo atveju ne paskutinį vaidmenį teisės sistemų suartėjime atlieka ir patikėjimo teisė.

Taip pat būtų protinga privačios nuosavybės teisės įgyvendinimo patikėjimo teise tendencijas sieti su bendros visai Europai privatinės teisės koncepcijos kūrimu. Tokios bendros koncepcijos materializuota forma galėtų būti vis dar kūrimo ir diskusijų stadijoje esantis Europos Sąjungos civilinis kodeksas. Tiesa, pastaraisiais metais dėl didėjančių politinių nesutarimų ekonomikos, socialinių reikalų ir kitose srityse, tuo pačiu ir dėl ganėtinai skirtingų privatinės teisės

reglamentavimo tradicijų, viltys artimiausiu metu turėti visai Europai bendrą civilinį kodeksą pamažu blėsta. Tačiau nepaisant realios šio kodekso išraiškos formos neturėjimo, diskusijų ir projektinių pasiūlymų gausa neabejotinai sukuria tam tikrą ateities bendros visai Europos Sąjungai privatinės teisės koncepciją. Teisės mokslininkai¹⁰⁴, analizuojantys Europos Sąjungos civilinio kodekso galimybes, nurodo, jog išskirtinos kelios priežastys, dėl ko bendros patikėjimo teisės koncepcija būtų naudinga. Tai galėtų būti ekonominės konkurencijos suintensyvėjimas bei patikėjimo teisės, o tuo pačiu ir su ja susijusių teisinių santykių, „išėjimas“ iš nacionalinės teisės jurisdikcijos, t. y. tokiu būdu būtų skatinamas skirtingų šalių verslo subjektų bendradarbiavimas.

Taigi, atsižvelgiant į vis stiprėjančius nesutarimus tarp valstybių narių, bendros visai Europos Sąjungai patikėjimo teisės koncepcijos Europos Sąjungos civilinio kodekso forma artimiausiais metais tikėtis neverta. Tačiau vis didėjanti asmenų ir turto migracija, intensyvėjantys ūkiniai komerciniai santykiai su bendrosios teisės tradicijas turinčiomis valstybėmis, sudėtingėjantys finansinės inžinerijos mechanizmai bei didėjanti tarptautinės teisės svarba, manytina, artimiausiu metu neišvengiamai turės lemiamos įtakos ir Lietuvos privatinės teisės sistemos formavimui, įskaitant ir patikėjimo teisės normas.

¹⁰⁴ Hartkamp A., Hesselink M., Hondius E. ir kt. Towards a European Civil Code. Nijmegen: Ars Aequi Libri, 2004. P. 787-800.

PABAIGA

Darbo pradžioje išskelti uždaviniai, autoriaus nuomone, buvo išspręsti ganėtinai sėkmingai. Tyrimo metu išnagrinėtos patikėjimo teisės formavimosi sąlygos ir ištakos, apžvelgtos Lietuvoje galiojančios bei pasaulyje sutinkamos patikėjimo teisės formos, ištirti subjektinės daiktinės teisės ir patikėjimo teisės įgyvendinimo ypatumai, aptarta šiuo metu Lietuvoje galiojančių teisės aktų problematika, apžvelgti ir tarptautiniai aktai, reglamentuojantys patikėjimo teisės pripažinimą ir taikymą, nuodugniau išanalizuotos patikėjimo teisės subjekto ir objekto sąvokos, nurodyti jų probleminiai aspektai, ištirti civilinės atsakomybės įgyvendinant patikėjimo teisę ypatumai, aptarta patikėjimo teisės pritaikomumo Lietuvoje problematika, apžvelgti užsienio „gerosios praktikos“ ženklai Lietuvoje bei nustatyta, kokia kryptimi gali toliau formuotis patikėjimo teisės normų reglamentavimas.

Apibendrinus darbo rezultatus, darytina išvada, jog darbo pradžioje suformuota hipotezė, kad tikėtina, jog esamas patikėjimo teisinis reguliavimas yra neišsamus, netikslus ir tobulintinas, iš dalies pasitvirtino. Analizės metu išaiškėjo nemažai patikėjimo teisės reglamentavimo spragu, tobulintinų teisės normų. Taip pat, pasitvirtino kita hipotezė, jog Lietuva turėtų prisijungti prie tarptautinių sutarčių, reglamentuojančių patikėjimo teisės taikymą ir pripažinimą tarptautiniu lygiu. Suprantama, dėl ribotos darbo tiek turinio ir formos apimties, darbe liko plačiau neišnagrinėti atskiri patikėjimo teisės atsiradimo pagrindai: įstatymas, administracinis aktas, testamentas, teismo sprendimas, sutartis. Plačiau nagrinėtinos ir atskiros užsienio teisės sistemose sutinkamos patikėjimo teisės formos, kurios, atsižvelgiant į šių laikų realijas ir socialinius – ekonominius poreikius, galėtų būti inkorporuotos ir į Lietuvos teisės sistemą. Tačiau, autoriaus nuomone, darbe išnagrinėta patikėjimo teisės įgyvendinimo privačios nuosavybės teise problematika suteiks nemažai teorinių ir praktinių idėjų bei paskatins tolimesnius privačios nuosavybės teisės įgyvendinimo patikėjimo teise mokslinius tyrimus. Taip pat, autoriaus pasiūlyti patikėjimo teisės normų pakeitimai (papildymai) galėtų tapti naudingu teisėkūros projektu (ar bent jau diskutuotinu klausimu) įstatymų leidėjui.

IŠVADOS

1. Patikėjimo teisės ištakos susijusios su specifiniu turto (kartu ir prievolių) perleidimu ir panaudojimu paties patikėtojo ar trečiojo asmens naudai bei „universalio turto turėtojo valios užtikrinimu“, dažniausiai taikomu paveldėjimo teisiniuose santykiuose.
2. Lietuvoje patikėjimo teisės institutas dar yra naujas ir tik besiformuojantis, todėl turėtų likti dinamiškas, nebijantis priimti drąsias ir visuomenei naudingas naujoves bei atsižvelgiantis į vertingą užsienio valstybių praktiką.
3. Autoriaus nuomone, patikėjimo teisė laikytina savarankiška daiktine teise, turinčia visus tris daiktinės teisės turinio elementus. Tuo pačiu patikėjimo teisė išlaiko išskirtinius, tik jai būdingus, naudojimo bruožus: specifinį turto patikėtojo ir patikėtinio teisinį santykį bei iš šio santykio išplaukiantį turto patikėjimo teisės naudojimo tikslą.
4. Pagrindinis argumentas, dėl ko Lietuva turėtų prisijungti prie Hagos konvencijos, autoriaus nuomone, yra tai, kad visos prie konvencijos prisijungusios šalys yra įpareigojamos pripažinti kitos šalies (taip pat prisijungusios prie konvencijos) patikėjimo teisinius santykius, atsiradusius (sukurtus) toje šalyje. Ši aplinkybė tampa ypač aktuali, kai kalbame apie konkrečias valstybes, kurios jau yra prisijungusios prie Hagos konvencijos.
5. Pagal esamą teisinį reguliavimą, beveik neegzistuoja realiai taikytinų išimčių, kurios leistų ne privačios nuosavybės turėtojui (savininkui) būti patikėjimo steigėju (patikėtoju).
6. CK 2.48 str. 2 d. nepagrįstai suvaržo privataus juridinio asmens teises, tiksliau – galimybes jam laisvai tapti turto patikėtinu.
7. Visais atvejais, prieš priskiriant (ar nepriskiriant) konkretų daiktą (turtą) prie leidžiamų patikėjimo teisės objektų, būtina įsitikinti, ar jis atitinka pagrindinį patikėjimo teisės objektui keliamą reikalavimą – galimybę būti juridškai atskirtu.
8. Esamas teisinis reguliavimas, kuris patikėjimo teisinių santykių pabaigą (tuo pačiu ir patikėtojo turtinę atsakomybę) sieja ne tik su juridinio asmens (patikėtojo) teisiniu nemokumu – bankroto bylos iškėlimu – bet dar ir su faktiniu „nemokumu“, yra laikytinas diskriminuojančiu, lyginant su patikėtoju fiziniu asmeniu, kurio turtinę atsakomybę lemia tik vertinamoji „faktinio nemokumo“ sąlyga, todėl yra tobulintinas.
9. Patikėjimo teisinių santykių atsiradimui, būtina tam tikro subjekto valia: sutartinių patikėjimo teisinių santykių atveju – šalių valia (išreikšta sutartimi), testamentinio atveju – testatoriaus valia (išreikšta testatoriaus sudarytu testamentu), teismo sprendimo atveju –

teismo valia (materializuota teismo procesiniu dokumentu), administracinio akto atveju – kompetentingos valstybės ar savivaldybės institucijos valia, tuo tarpu įstatymas dažniausiai laikytinas ne konkrečių patikėjimo teisinių santykių atsiradimo pagrindu, o bendru patikėjimo teisinius santykius apibrėžiančiu instrumentu, orientuotu į visiems teisės subjektams privalomų teisių ir pareigų nustatymą.

10. Patikėjimo santykių atsiradimas testamentu pagrindu gali būti siejamas iš esmės tik su testatoriaus (turto patikėtojo) valia savo turtą (ar jo dalį) perduoti ne įpėdiniui, o kitam, t. y. trečiajam, asmeniui.
11. Mirus testatoriui, kuris testamentu patikėjimo teise paliko turtą, skirtą trečiojo asmens naudai, patikėtojas ir patikėtinis sutampa – tiek turto patikėtoju, tiek ir turto patikėtinio tampa įpėdinis.
12. Užsienyje sutinkama teigiama praktika, kuomet palikėjo turtas patikėjimo teise perduodamas valdyti profesionaliems turto administratoriams: specializuotiems bankams, investicinėms bendrovėms ar patikėjimo teisėje besispecializuojančioms advokatų kontoroms, padeda tinkamiau įgyvendinti palikėjo (patikėtojo) valią profesionaliai užtikrinti trečiojo asmens, kurio naudai buvo nustatyta patikėjimo teisė, finansinius interesus.
13. Smarkiai veikiami Europos Sąjungos institucijų priimtų atitinkamų direktyvų, kolektyvinio investavimo ir privačių pensijų fondų formuojami privataus pobūdžio patikėjimo teisiniai santykiai vis labiau artina Lietuvos patikėjimo teisės normų sistemą (o kartu ir visos privatinės teisės sistemą) prie bendro visai Europai patikėjimo teisės teisinio reguliavimo.
14. Stiprėjantys nesutarimai tarp valstybių narių toliau bendros Europos Sąjungos patikėjimo teisės koncepcijos sukūrimą. Tačiau vis didėjanti asmenų ir turto migracija, intensyvėjantys ūkiniai komerciniai santykiai su bendrosios teisės tradicijas turinčiomis valstybėmis, sudėtingėjantys finansinės inžinerijos mechanizmai bei didėjanti tarptautinės teisės svarba, manytina, artimiausiu metu neišvengiamai turės lemiamos įtakos ir Lietuvos patikėjimo teisės sistemos formavimui.

PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

1. Autorius siūlo panaikinti CK 6.961 str. 2 d. nurodytas draudimo išieškoti iš patikėjimo teise patikėtiniui perduoto patikėtojo turto išimtis, šią dalį išdėstant taip: 2. „Išieškoti pagal patikėtojo kreditorių ieškinius iš turto, perduoto patikėjimo teise, draudžiama. Šioje straipsnio dalyje nurodytas draudimas negalioja kai patikėtojas yra juridinis asmuo, kuriam iškeliamą bankroto byla arba kai patikėtojas fizinis asmuo veikia nesąžiningai ir/ar piktnaudžiauja savo teisėmis arba kitais įstatymuose numatytais atvejais. 3. Tuo atveju, jeigu patikėtojui iškeliamą bankroto byla, turto patikėjimo teisė baigiasi, o turtas turi būti grąžintas patikėtojui, išskyrus šiame straipsnyje įtvirtintus atvejus. 4. Išieškoti pagal patikėtinio kreditorių ieškinius iš turto, perduoto patikėjimo teise, draudžiama.
2. Autorius taip pat siūlytų pakeisti CK 6.953 str. 2 d., šią dalį išdėstant taip: „Turto perdavimas kitam asmeniui patikėjimo teise nepakeičia turto nuosavybės teisės. Perduoto turto savininku ir toliau lieka patikėtojas. Šioje straipsnio dalyje nurodytos nuostatos dėl nuosavybės teisės netaikomos fiziniams asmenims, kurie turto patikėjimo sutartyje gali įtvirtinti ir kitokias nuostatas dėl nuosavybės perleidimo bei netaikomos palikėjui, kuris testamente turi teisę nustatyti ir kitokią valią, suteikiančią galimybę patikėjimo teisės pagrindu patikėtiniui perleisti ir nuosavybės teisę į turtą.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

Specialioji literatūra

1. Andriulis V., Maksimaitis M., Pakalniškis V. ir kt. Lietuvos teisės istorija. Vilnius: Justitia, 2002.
2. Baranauskas E., Karulaitytė-Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2007.
3. Baranauskas E., Laurinavičius K., Pakalniškis V. ir kt. Daiktinė teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010.
4. Baublys L., Beinoravičius D., Kaluina A. ir kt. Teisės teorijos įvadas. Vilnius: Leidykla MES, 2010.
5. Berman H.J. Teisė ir revoliucija: Vakarų teisės tradicijos formavimasis. Vilnius: Pradai, 1999.
6. Hayton D., Mitchell Ch. Commentary and cases on the law of trust and equitable remedies. London: Sweet & Maxwell, 2005.
7. Hartkamp A., Hesselink M., Hondius E. ir kt. Towards a European Civil Code. Nijmegen: Ars Aequi Libri, 2004.
8. Johnson D. Roman law in context. Cambridge University Press, 2003.
9. Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kt. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009.
10. Kelzenas H. Grynoji teisės teorija. Vilnius: Eugrimas, 2002.
11. Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Vilnius: Justitia, 2007.
12. Maksimaitis M. Užsienio teisės istorija. Vilnius: Justitia, 2002.
13. Mikelėnas V., Bartkus G., Mizaras V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. 2 knyga: Asmenys. Vilnius: Justitia, 2001.
14. Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002.
15. Mizaras V., Vileita A., Mikelėnas V. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Justitia, 2009.
16. Moffat G. Trusts Law Text and Materials. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
17. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2009.
18. Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
19. Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001.
20. http://en.wikipedia.org/wiki/Trust_law#History. Prisijungimo laikas: 2010-09-08.
21. www.bankrotodep.lt/Apzvalgos.php, prisijungimo laikas: 2010-10-19.

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 123-5574.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010. Atitaisymas skelbtas: Valstybės žinios., 2004, Nr. 33.
4. Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 17-627.
5. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas // Valstybės žinios. Nr. 112-4991.

6. Lietuvos Respublikos indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymas // 2002, Nr. 65-2635.
7. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010.
8. atitaisymas skelbtas: Valstybės žinios., 2004, Nr. 33.
9. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010.
10. Lietuvos Respublikos kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 74-3424.
11. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
12. Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 55-1765.
13. Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 75-3472.
14. Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 54-1492.
15. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas // Valstybės žinios 2007, Nr. 17-626.
16. Convention on the law applicable to trusts and on recognition // <http://www.hcch.net/upload/conventions/txt30en.pdf>. Prisijungimo laikas: 2010-09-23.
17. 1985 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyva 85/611/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su kolektyvinio investavimo į perleidžiamuosius vertybinius popierius subjektais (KIAVPS), derinimo (OL 2004 m. specialusis leidimas, 6 skyrius, 1 tomas, p. 139) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/39/EB (OL 2004 m. specialusis leidimas, 6 skyrius, 7 tomas, p. 263).
18. 2. 2006 m. rugpjūčio 10 d. Komisijos direktyva 2006/73/EB, kuria įgyvendinama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/39/EB dėl investicinių įmonių organizacinių reikalavimų ir veiklos sąlygų bei toje direktyvoje apibrėžti terminai (OL 2006 L 241, p. 26).
19. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas // Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1964, Nr. 19-138.

Teismų praktika

1. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2007-12-04 nutartis c. b. Nr. 2A-579/2007 // www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2010-10-15.

SUMMARY

Features of implementation of private property right by trust

This legal study approaches the main problems of trust law and its features of implementation in the context of private property. Firstly, this study reveals the sources of trust, the forms that it occurs and the features of realization of subjective property law and trust law. In the second part of this work author presents the issues of trust law legislation both national and international. The study also contains problematic questions of trust law subjects and objects. Author introduces civil liability that might arise to the trustee, trustor or to any third part, that appears in the legal relationship of trust. The main problems of trust applicability in Lithuania are also included in this study. It also reveals the main differences of the trust conception between the *Common law* and the *Civil law*. Author tries to discover the signs of trust law “good practice” that can be complied in foreign legal systems (especially in *Common law*) and to foresee the essential tendencies of what the juridical regulation is likely to be in the nearest future. Finally, conclusions and the particular suggestions of what can be changed in the legislation are being brought up.